

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra veřejné správy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Činnost politických stran na místní a regionální úrovni

Předkládá: Bc. Štěpán Dubský

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

Plzeň 2019

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Štěpán DUBSKÝ
Osobní číslo:	R17N0008P
Studijní program:	N6807 Veřejná správa
Studijní obor:	Veřejná správa
Téma práce:	Činnost politických stran na místní a regionální úrovni
Zadávací katedra:	Katedra veřejné správy

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Politický systém
3. Politické strany
4. Politické strany na lokální úrovni
5. Činnost politických stran
6. Vývoj ODS
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz zvláštní seznam

Vedoucí diplomové práce: **Doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.**
Katedra veřejné správy

Datum zadání diplomové práce: **29. března 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

L.S.

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Činnost politických stran na místní a regionální úrovni“ zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem čerpal pro tuto práci způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni 29. listopadu 2019

.....

Bc. Štěpán Dubský

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Lukáši Valešovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky a současně chci poděkovat celé mojí rodině za podporu, které se mi dostávalo během celé doby studia.

Obsah

Úvod.....	1
1 Politický systém.....	3
1.1 Politický systém dle Davida Eastona	4
1.2 Typy politických systémů dle Berg-Schlossera a Stammena	6
1.3 Typy politických režimů.....	9
1.3.4 Parlamentní a prezidentský režim	12
1.4 Politický systém České republiky	14
1.4.1 Demokracie a svrchovanost lidu	15
1.4.2 Většinový princip jako mechanismus rozhodovacího procesu.....	16
1.4.3 Právní stát a zakotvení lidských práv	17
1.4.4 Parlamentní systém vlády	17
1.4.5 Dělbá moci.....	18
2 Politické strany	20
2.1 Typy politických stran.....	22
2.2 Vznik moderních politických stran	25
2.3 Funkce politických stran.....	28
3 Politické strany na lokální úrovni	31
3.1 Rozdíly působení politických stran na lokální úrovni dle velikosti obce.....	33
3.2 Účast občanů na politickém procesu	35
3.3 Vztah politických stran na místní úrovni a jejich centrálních organizací	37
4 Činnost politických stran.....	39
4.1 Činnosti podle Edvarda Beneše	39
4.2 Politický marketing	42
4.3 Politická (předvolební) kampaň.....	44
4.3.1 Druhy volebních kampaní.....	45
4.3.2 Strategie volebních kampaní.....	47
4.3.3 Negativní kampaň.....	48
4.4 Koaliční vyjednávání.....	51
4.4.1 Typy koalic	51
4.4.2 Koalice v komunální politice	53

5 Občanská demokratická strana	55
5.1 Vznik ODS.....	57
5.2 Vývoj ODS od roku 1992.....	58
5.2.1 Opoziční smlouva.....	60
5.3 Vývoj ODS od roku 2002.....	61
5.4 Vývoj ODS v Plzni.....	64
5.4.1 Komunální volby 1994	64
5.4.2 Komunální volby 1998	66
5.4.3 Komunální volby 2002	67
5.4.4 Komunální volby 2006	68
5.4.5 Komunální volby 2010	69
5.4.6 Komunální volby 2014	71
5.4.7 Komunální volby 2018	72
Závěr	74
Resumé.....	75
Příloha č. 1.....	76
Příloha č. 2.....	77
Seznam pramenů a použité literatury.....	78

Úvod

Základem demokracie je právo všech občanů rovnoprávně se podílet na navrhování či tvorbě legislativy, a to buď přímo, nebo nepřímo skrze zvolené zástupce. Již tato základní definice demokracie tedy předpokládá vznik a činnost politických stran. V České republice nepůsobí politické strany pouze na celostátní úrovni, ale tyto subjekty jsou činné i na úrovni regionální a místní, kde je jejich působení neméně zajímavé.

Politické strany, vzhledem k tomu, že představují spojovací článek mezi občany a státní mocí, hrají důležitou roli ve vývoji státu, a to zejména ve spojitosti s možným zohledněním nejrůznějších požadavků společnosti. Tyto požadavky jsou prostřednictvím politických stran zpracovávány v politickém procesu, čímž můžeme říci, že je naplňováno ustanovení Ústavy, které deklaruje, že veškerá moc ve státě pochází od občanů (čl. 2 odst. 2 Ústavy).

Pro pochopení tématu této diplomové práce je klíčové uvedení základních pojmů spojených s touto problematikou a zároveň kvalitní vymezení širších souvislostí, ze kterých činnost politických stran vychází. První kapitola diplomové práce je tedy zaměřena na výklad politických systémů a režimů jako prostoru, ve kterém politické strany vznikají a fungují.

Druhá kapitola se věnuje konkrétně tématice politických stran, jejich vzniku, funkcím a typologii, kdy přestože jsou politické strany častým středem zájmu politologického zkoumání, stále existují oblasti, jejichž výklad není ucelený, neboť závisí na úhlu pohledu jednotlivých autorů. Třetí kapitola je poté zaměřena již na politické strany v lokální dimenzi, tedy především jejich odlišnostem ve vztahu k centrálním politickým stranám

Čtvrtou kapitolou se autor dostává k samotnému tématu diplomové práce, tedy činností politických stran, a v této uvádí příklady nejdůležitějších a zejména pak nejčastějších činností – politického marketingu, tvorbě předvolební kampaně (strategie) a povolebních koaličních vyjednávání.

Poslední kapitola se věnuje konkrétní politické straně, Občanské demokratické straně, jejímu vzniku, vývoji a činnosti, a to jak v celostátním měřítku, tak současně činnosti ODS na místní úrovni statutárního města Plzně.

Úkol diplomové práce spočívá v objasnění souvislostí vzniku, možností fungování a činnosti politických stran v demokratickém politickém systému, konkrétně v systému parlamentní demokracie. Stěžejní zaměření práce představuje právě činnost politických stran, na které ve své podstatě existence politické strany závisí – ať na celostátní nebo na lokální úrovni. Cílem této diplomové práce je nadále rozsáhlý teoretický výklad podložit uvedením praktického příkladu, konkrétně charakterizovat činnost Občanské demokratické strany v celostátním měřítku a v Plzni, a to především se zaměřením na volební výsledky uvedené strany od počátků její činnosti.

1 Politický systém

Pro specifikaci politických stran a objasnění jejich existence a fungování je klíčové vyložení pojmů „politický systém“ a „politický režim“. Přestože v mnoha publikacích jsou tyto dva pojmy často zaměňovány či užívány zcela totožně, některé zdroje s nimi pracují jako se dvěma v zásadě odlišnými koncepty, přičemž obě strany si svůj přístup k této problematice hájí pádnými argumenty.

Přístup k pojmům politického systému a režimu způsobem identického užívání, tzn. oba pojmy mají v publikacích totožný význam, můžeme nalézt např. v publikaci „*Politické systémy*“ autorů V. Hlouška, L. Kopečka a J. Šeda, ve kterém autoři jasně uvádějí, že rozdílné užívání pojmů politického systému a režimu je pouze výsledkem tradičního pojmosloví různých oblastí politologie, tedy rozdíl mezi nimi je výsledkem určité pojmové tradice v těchto oblastech. Politický režim je dle autorů dlouhodobě užíván ve spojení s nedemokratickými režimy a v tzv. tranzitologii, tedy v nauce o přechodech od totalitarismu k demokracii. Naproti tomu užívání pojmu politického systému je klíčovým termínem srovnávací politologie od doby Gabriela Almonda a Davida Eastona, tedy od druhé poloviny 20. století.¹ Z tohoto výkladu pak vyplývá, že popsané rozdíly nejsou konstitutivního rázu, nýbrž vycházejí pouze z určité zažité praxe jednotlivých politologických oblastí.

Oproti tomu dichotomie politického systému a politického režimu je ve stručné podobě popsána v publikaci „*Úvod do studia politiky*“, z níž vyplývá, že politický systém představuje pojem zahrnující komunikační vztahy politické moci s okolím v rámci předem určeného celku. Především je pak na politický systém nahlíženo jako na širší, univerzální a teoretický pojem. Oproti tomu druhý jmenovaný pojem je kolektivem autorů chápán jako subsystém politického systému, který představuje již „...reálný způsob vykonávání politické moci v konkrétních podmínkách...“² Interpretace politického režimu je tedy založena především na reálných zkušenostech a reálném výkonu politické moci, tudíž nejedná se o teoretický pojem, nýbrž pojem empirický.

¹ HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011, str. 13.

² NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 788.

Z tohoto pohledu můžeme konstatovat, že existuje několik typů politických režimů, neboť existuje mnoho způsobů výkonu politické moci. Primární možností dělení je rozlišování demokratického/nedemokratického režimu a na základě tohoto typu dochází v literatuře k dalšímu dělení na parlamentní a prezidentský režim, autoritářský a totalitární, konsenzuální a majoritní.³ V rámci této diplomové práce se k některým zmíněným typům vrátíme, a to v podkapitole s názvem „Typy politických režimů“, z čehož vyplývá, že pro potřeby diplomové práce bude s diskutovanými pojmy pracováno jako s dvěma odlišnými koncepty. Důvodem je především ztotožnění se autora práce s dichotomickým přístupem k užívání pojmů politického systému a politického režimu a dále přizpůsobení se tradiční terminologické praxi použité literatury.

Rozdílný přístup k těmto pojmům je podporován současně i v publikaci Úvod do studia politické vědy, kde se autoři kloní k Eastonově systémové teorii politického systému, která je založena na obecné teorii akce sociologa Talcota Parsonse a která je klíčová pro uchopení politického systému v rámci politologických studií, a proto je jí věnována samostatná podkapitola. Politický režim je, jak již bylo zmíněno výše, vysvětlován jako normativní subsystém politického systému, tedy veškeré normy a jejich vznik, obsah a způsob vykonávání těchto norem.⁴

1.1 Politický systém dle Davida Eastona

Politický systém jako pojem se v politologii objevuje zhruba v polovině minulého století, a to díky činnosti Gabriela Almonda a zejména pak Davida Eastona, dvou amerických politologů, kteří se zasloužili o vyčlenění oboru politologie jako samostatné společenské vědy. Smysl Eastonova výzkumu pak spočíval především ve snaze „...zavrhnout základní model politického systému, který by umožnil posunout analýzu mocenských vztahů od analýzy institucí, která v politologických pracích

³ NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 786-788.

⁴ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 168-186.

*převažovala do poloviny 20. století, směrem k analýze faktorů, které ovlivňují utváření vazby mezi reprezentanty moci a společností.*⁵.

David Easton aplikoval na zkoumání politiky systémový přístup, který zkoumá jednotlivé dílčí části systému a zároveň vztahy mezi nimi, jehož výsledkem se stal obecný model politického systému. Ten představuje vztahy určitých prvků, které na sebe vzájemně působí a jsou na sobě vzájemně závislé v rámci určitého ohraničeného prostoru, tedy jak již bylo zmíněno výše, jedná se o vztahy politické moci vůči okolí, a to jak ve vnitrostátním měřítku, tak v dimenzi přeshraniční. Easton vymezil tři základní komponenty, na základě kterých je politický systém definován, a těmi jsou: jednoznačně vymežitelné prvky, jejich vztahy závislosti mezi sebou a určitá předem daná hranice, která systém odliší od jeho okolí.

Mimo to doplnil tyto tři prvky kategorií vstupů a výstupů, tedy toho, co do systému přichází, a toho, co ze systému vychází. Vstupy jsou tvořeny požadavky, které okolí klade na systém (potřeby, žádosti), a podpora, která od okolí přichází směrem k systému (zejména akceptace legitimacy daného politického systému). Výstupy pak představují tvorbu, aplikaci a posuzování pravidel (norem), kterými se poté politický systém řídí a dohlíží na jejich prosazování a důsledky. S těmito prvky také přímo souvisí legitimita autorit a jejich následná podpora, neboť právě autority jsou důležitými činiteli v procesu přetváření vstupů na výstupy a současně jedněmi z konečných subjektů, na které dopadají důsledky těchto výstupů. Z tohoto důvodu nemělo docházet k přehlížení či banalizování některých požadavků tvořících vstupy politického systému a na opačném konci procesu by oproti tomu mělo být dosahováno snahy zajistit výstupy reálného charakteru, protože právě ty mají na podporu autorit a v globálním měřítku pak i na fungování celého politického systému nezastupitelný vliv.

Posledním klíčovým prvkem v charakteristice a fungování politického systému v návaznosti na vstupy a výstupy je dle Eastona zpětná vazba, na základě které jsou autority schopny analyzovat jak důsledky přijatých výstupů, které představují především mocenská rozhodnutí, tak psychologický stav mysli společnosti a politických kruhů a podle výsledků těchto analýz dále reagovat na nově příchozí

⁵ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 174 .

požadavky společnosti. Můžeme říci, že zpětná vazba je velmi důležitým ukazatelem v rámci rozhodovacího procesu i následných analýz dopadů přijatých rozhodnutí, čímž se stává významnou i pro fungování celého politického systému.⁶

Zpětná vazba, tzn. informace potřebné k tomu, aby byl systém schopen se přizpůsobit novým požadavkům a změnit své chování na jejich základě, musí vykazovat určitou kvalitu, která je ovlivňována chováním autorit. Ty by proto měly mít dostatečný přehled o situaci, ve které se společnost nachází, měly by se aktivně zapojovat do vyhledávání nových informací o svém okolí a nespolehat pouze na ty přijaté, a konečně by měly zajistit dostatečné množství kvalitních informací o dopadu svých rozhodnutí na společnost. Pokud budou tyto předpoklady naplněny, poté můžeme očekávat odpovídající rozvoj „...*politického systému, který uspokojuje potřeby a požadavky členů společnosti a současně posiluje a uchovává u moci stávající autority.*“⁷.

Z toho vyplývá, že důležitým aspektem pro rozvoj a řádné fungování politického systému je komunikace, která zahrnuje přenos informací prostřednictvím komunikačního kanálu, který představují konkrétní jedinci. Komunikace pak může být v této oblasti chápána jako jedna z politických funkcí, která by si však v závislosti na ostatní politické funkce měla zachovat určitou, co největší, míru samostatnosti a neutrality.⁸ Autor diplomové práce se ztotožňuje s přístupem G. Almonda, který politickou komunikaci koncipoval jako relativně autonomní politickou funkci, nicméně její zachování neutrality je v reálném fungování politických systémů spíše neuplatnitelná teorie než běžná praxe.

1.2 Typy politických systémů dle Berg-Schlossera a Stammena

Obecně je v literatuře mnoho prostoru věnováno rozlišování států podle několika vybraných kritérií určujících charakter politického systému daného státu. Jedná se např. o státní zřízení, počet vládnoucích, postavení suveréna nebo způsob organizace

⁶ ROŽŇÁK, Petr. *Politologie pro všechny*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing), str. 108-114.

⁷ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 173.

⁸ Tamtéž, str. 172-173.

státu. Všechna tato kritéria a jejich konkrétní možnosti nám však dávají dohromady obraz fungujícího celku odvozeného již od konkrétního politického systému, vzniká nám zde tedy typologie politických režimů, kterým bude věnována následující podkapitola. Pokud hovoříme o politických systémech v rámci mezinárodních vztahů, pak se politologie zaměřuje buď na odlišné chování konkrétního státu vůči mezinárodní scéně nebo tento jev kombinuje se zaměřením na podílení se systému mezinárodního či regionálního na formování státu a opačně.

Typologii státnosti se věnovali němečtí politologové minulého století Dirk Berg-Schlosser a Theo Stammen, kteří vytvořili vlastní typologii politických systémů, a to na základě vnitřních znaků států a jejich historického vývoje státnosti, které seřadili od institucionálně nejjednodušších až po komplexní. Zároveň se jedná o soudobé politické systémy, neboť alespoň část ze současně existujících politických systémů vykazuje některé hlavní znaky jednoho z devíti vytvořených typů státu.

Tradiční státy a statické oligarchie

První dva typy politických systémů si jsou v zásadě podobné, a to v následujících bodech:

- fakticky neexistují moderní politické instituce
- neexistuje dělba moci.

Nositele legitimacy v tradičním státě představují určité archaické/historické předstátní formy spolupráce jako např. kmeny. Naproti tomu v čele statických oligarchií stojí většinou charismatický vládce s úzkou uzavřenou skupinou shromažďující se kolem něj.

Modernizační oligarchie

Vládnoucí autority se zasazují o modernizaci tradičního systému, příp. statické oligarchie, a to mnohdy i proti vůli společnosti. Snahy o modernizaci jsou vládnoucími chápány jako jediná cesta k úspěchu, kterým je chápán hlavně ekonomický a sociální pokrok. Charakteristickými znaky těchto systémů bývají značné rozdíly v regionech a společenské rozpory (venkov vs. město, bohatí vs. chudí, atd.)

„Pretoriánské“ systémy

Existují zejména v málo ekonomicky vyspělých oblastech Afriky, Asie či Latinské Ameriky. V těchto systémech existují formální instituce moderního státu,

kteře vřak nemají potenciál k tomu, aby měly odpovídající obsah. Protože tyto instituce nefungují, jak by měly, k prosazování politických rozhodnutí je většinou využívána armáda (př. Sýrie, Írák, Bolívie, atd.)

Mobilizační systémy

Příkladem těchto systémů je dle autorů typologie zejména KLDŘ a Čína. Tyto státy jsou založené na explicitní ideologii, které jsou podřizovány všechny ostatní aktivity a jejíž součástí je také politicko-náboženská dimenze.

Výchovné demokracie

Výchozí společenské poměry výchovných demokracií jsou podobné poměrům modernizačních oligarchií, ovšem určitý potenciál daných zemí stát se v budoucnu zemí demokratickou existuje. Tyto systémy jsou charakteristické absencí sociálních a kulturních předpokladů pro budování demokracie související s nízkou úrovní vzdělanosti občanů. Tyto systémy se tak k demokraciím snaží přiblížit prostřednictvím urbanizace, zavádění modernizačních procesů a zapojování vzdělaných (vzdělanějších) jednotlivců do politického procesu.

Fašistické systémy

Fašistický režim, jak tento systém nazývají sami Berg-Schlosser a Stammen, se vyznačuje podobně jako mobilizační systémy silným politicko-náboženským zakotvením a silnou pozicí jedné vůdčí osobnosti či vůdčí skupiny. Charakteristickým rysem systému je jeho antidemokratičnost, totalitní ideologie, výrazné tendence k nacionalismu a rasismu a extremistické chování zejména nižší střední třídy.

Komunistické systémy

Systém založený na vyšší úrovni společenského vývoje a vykazující stejně jako fašistické režimy jistý totalitní potenciál. Komunistické systémy opět vykazují prvky politického náboženství a eschatonu – vidina ideálního finálního stavu vývoje, tedy beztřídní společnosti. Systém je zacílený zejména na dělnickou třídu, oproti fašismu se tedy vyznačuje určitou sociální základnou, a upevňování pozice komunistické strany. Stabilita systému je udržována jako v mnoha předchozích systémech pomocí násilí uplatňovaného vůči společnosti.

Systémy parlamentní demokracie

Jak uvádí autoři, parlamentní demokracie představují novodobé formy systémů, které se vyskytují převážně v industriálních a postindustriálních společnostech a výrazným odlišujícím prvkem od ostatních systémů představuje dělba moci včetně systému vzájemné kontroly. Dalšími důležitými aspekty jsou dále volební proces, prostřednictvím kterého dochází k obsazování politických postů, existence a činnost politických stran, které zajišťují vazbu mezi politickou mocí a společností, a zejména svobodný jedinec vybavený právy, která jsou garantována státem. V parlamentní demokracii funguje soustava ústředních politických institucí, jejichž podoba a vzájemné vztahy společně s charakterem společnosti a politické kultury poté formují různé podoby parlamentních demokracií.⁹

1.3 Typy politických režimů

1.3.1 Pojem politického režimu

Otázka politických režimů je na poli politické vědy velmi diskutovaným tématem a důvodem je především fakt, že politické režimy, jejich klasifikace a základní principy definují formu vládnutí a vysvětlují samotné fungování státu.

Jak již bylo nastíněno výše, někteří autoři zastávají teorii, že rozdíl mezi politickým systémem a politickým režimem je pouze výsledkem zažitě terminologické praxe různých oblastí politologie, ovšem většina autorů se naopak přiklání k jejich zásadnímu oddělování. Za politický režim jsou tedy označovány normativní subsystémy politických systémů, které jsou založeny na politických normách, a to jak formálních, tak neformálních.

V předchozí podkapitole jsme vyčetli typy politických režimů, z nichž některé nyní krátce definujeme. Vzhledem k zaměření diplomové práce a jejího rozsahu se nebudeme zabývat demokratickými a nedemokratickými režimy, za to se blíže zaměříme především na režimy parlamentní a prezidentské režimy.

⁹ CABADA, Ladislav, Jakub CHARVÁT a Ondřej STULÍK. *Současná komparativní politologie: klíčové koncepty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 78-83.

1.3.2 Autoritářské a totalitární režimy

Oba režimy řadíme mezi nedemokratické politické režimy, které se však navzájem v určitých aspektech své charakteristiky odlišují.

Zkoumáním autoritářského režimu se v druhé polovině minulého století zabýval španělský politolog Juan José Linz, který v průběhu 60. let vypracoval koncepci zaměřující se na definování tohoto fenoménu. Z jeho pojetí vyplývá, že autoritářský režim je založený na nejasné mentalitě (spíše než na ideologii), která není příliš racionálně založena, ale je tvořena souborem příkazů a zákazů, které má společnost za povinnost znát a vyhýbat se porušování těchto pravidel.¹⁰ Linz také označil autoritářský režim za režim s omezeným pluralismem. Pluralismus obecně předpokládá existenci politické soutěže, která v autoritářském režimu absentuje¹¹ a stejně tak nedochází k dostatečné demokratické kontrole politických elit, jejichž odpovědnost před občany je tak velmi nízká. Autoritářský režim občanům definuje požadavky režimu, resp. požadavky vládnoucích, jež musejí být naplňovány bez toho, že by režim nabídl občanům ideologii, kterou by mohli ze svého přesvědčení následovat. Tím dochází k minimalizaci mobilizačního potenciálu, který se mimo jiné často projevuje situací, kdy je politická strana podporována další nepolitickou entitou, např. církví/univerzitou.¹² Státní aparát je založen na byrokratických, vojenských nebo policejních strukturách, které udržují ve státě „pořádek“.¹³

Oproti tomu totalitní režim představuje vládu jednotlivce, či úzké skupiny jednotlivců, jehož cílem je dosáhnout vlády nad občanem. Tento režim je založený na ideologii, která objasňuje a podporuje vládu jednotlivce jako jediné správné východisko a od občanů je vyžadováno absolutní přijetí této ideologie a veřejné sympatizování s vládou. Cílem je odstranit rozdíly politické a soukromé sféry, čímž jednotlivec pozbývá svých individuálních práv a stává se pouhou jednotkou

¹⁰ CABADA, Ladislav, Jakub CHARVÁT a Ondřej STULÍK. *Současná komparativní politologie: klíčové koncepty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 56-57

¹¹ NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 823

¹² CABADA, Ladislav, Jakub CHARVÁT a Ondřej STULÍK. *Současná komparativní politologie: klíčové koncepty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 56-57

¹³ NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 824

v kolektivu. Pak je možné tomuto jednotlivci ukládat povinnosti, které by jím byly přijímány jako nutný a oprávněný úkol.¹⁴

Totalitárním režimům se v polovině 20. století věnovali autoři Carl J. Friedrich a Zbigniew Brzeziński, kteří ve své knize *Totalitární diktatura a autokracie* vypracovali tzv. „šestibodový syndrom“, který charakterizuje totalitární režim:

1. Existence jedné oficiální ideologie – zahrnuje veškeré aspekty života, určuje pokyny „jak žít“,
2. jediná vládnoucí silná politická strana – hierarchicky uspořádaná, řízená vůdcem, nadřazená (nebo splývá) státnímu aparátu,
3. systém kontroly společnosti – podřízený politické straně, založený na teroru vybraných skupin společnosti (zejména odpůrců režimu),
4. monopolní kontrola informačních zdrojů a prostředků masové komunikace,
5. monopolní kontrola prostředků ozbrojené moci,
6. monopolní kontrola veškeré ekonomické činnosti včetně jejího řízení.

Přesto, že se výzkumu totalitárních režimů a jejich klasifikací zabývalo mnoho teoretiků, ve své podstatě se všichni shodují právě na existenci ideologie řídící společnost a existenci jednoho centra moci, které je zpravidla představováno dominantní a často jedinou politickou stranou ve státě.¹⁵

1.3.3 Konsenzuální a majoritní režimy

Tyto dva režimy založené na demokratických principech fungování státu koncipoval ve druhé polovině 20. století nizozemský politolog Arend Lijphart, který z původní koncepce čtyřčlenné typologie demokratických režimů vypracoval širší koncepci pouhých dvou modelů, a to modelu konsenzuálního a majoritního. Oba režimy se tak vztahují k formě vlády a volebnímu systému daného státu, které současně určují rozdíly mezi nimi. Lijphart se tak těmito rozdíly věnoval ve dvou

¹⁴ CABADA, Ladislav, Jakub CHARVÁT a Ondřej STULÍK. *Současná komparativní politologie: klíčové koncepty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 52

¹⁵ NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 816-817.

různých dimenzích, a to v dimenzi exekutivně-stranické a v dimenzi federálně-unitární.

Protože je diplomová práce zaměřena na politické strany a jejich činnost v rámci České republiky, je pro nás zásadní právě exekutivně-stranická dimenze. V té se konsenzuální demokracie podle Lijpharta vyznačuje širokými koalicemi a sdílením výkonné moci mezi nimi, rovnovážnými vztahy mezi zákonodárnou a výkonnou mocí, multipartismem, volebním systémem založeným na poměrném zastoupení a koordinovanými korporatistickými systémy zájmových skupin zaměřenými na kompromisy a „dohadování“. Úskalím tohoto režimu může být v homogenních společnostech právě ve sdílení výkonné moci vícestranickými koalicemi, což může vést k zániku politické soutěže a dle Lijpharta k vytvoření tzv. „kartelové demokracii“.

1.3.4 Parlamentní a prezidentský režim

Problematika parlamentních a prezidentských režimů je časté téma politologických debat, a to především vzhledem k nově vznikajícím státům a jejich vnitřnímu uspořádání, které do oblasti specifikace a striktního rozlišení parlamentarismu a prezidencialismu vnáší jistý chaos. Z důvodu zaměření celé kapitoly, tedy na teoretické vymezení politických systémů a režimů obecně, se tato podkapitola zaměřuje především na „čisté“ typy režimů demokratického politického systému, a to parlamentní a prezidentské režimy a jejich nejčastější hybridní verze – poloprezidentský a švýcarský režim. Politický systém/režim České republiky je pak podrobněji popsán v následující kapitole.

Diversifikace parlamentního a prezidentského režimu vychází zejména z charakteru norem, které regulují struktury nejvyšších státních orgánů a současně vztahů mezi nimi, tzn. na základě způsobu dělby moci v daném státě na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní a podle povahy vzájemných vztahů a závislostí mezi jejich institucemi. Na základě těchto kritérií je pak také definován režim poloprezidentský, ke kterému je jako další typ zvláštního režimu uváděn také režim švýcarský, někdy též označován jako direktoriální systém vlády.¹⁶

¹⁶ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 185-188.

Parlamentní režim se vyznačuje rozdělenými funkcemi hlavy státu a premiéra, šéfa vlády – která je nositelem reálné výkonné moci. Role prezidenta je v tomto režimu především reprezentativní. Vláda je odpovědná parlamentu, který může být ve vymezených situacích rozpuštěn hlavou státu, a podílí se na legislativním procesu. Prezidentský režim je založený na splynutí rolí prezidenta a premiéra, výkonná moc je tedy „jednohlavá“, striktně oddělená od moci zákonodárné. Prezident jako představitel výkonné moci není odpovědný parlamentu, ani jím nemůže být odvolán a stejně tak parlament nelze z rozhodnutí prezidenta rozpustit.¹⁷

Reprezentativní role hlavy státu ve státech s parlamentní formou vlády je pak často důvodem k tomu, že jeho zvolení neprobíhá v přímých volbách, nýbrž je volen parlamentem či kolegiem volitelů. Tento problém pak odpadá v případech, kdy státním zřízením dané země je monarchie, neboť hlava státu se nevolí vůbec.

Prezidentský režim a jeho striktní oddělení zákonodárné a výkonné moci se vyznačuje absolutní mocí parlamentu v oblasti legislativy a naopak hlava státu, volená v přímých a všeobecných volbách, požívá absolutní výkonné moci bez přístupu k legislativnímu procesu. Toto striktní oddělení je realizováno prostřednictvím systému vzájemných brzd a protivah.

Poloprezidentský režim je charakteristický svoji volbou hlavy státu v přímých a všeobecných volbách a její postavení je pak stejné jako v prezidentském režimu – představuje hlavu státu i šéfa exekutivy. Rozdíl pak spočívá ve sdílení výkonné moci s vládou a premiérem. Vláda je odpovědná parlamentu, premiér a ministři jsou voleni prezidentem, přičemž ten parlamentu odpovědný není. Zajímavým prvkem je řešení legislativního procesu, který probíhá v oblasti zákonodárné (svěřené parlamentu) a v oblasti reglementační (svěřené vládě). Moc výkonná má tak v rámci dělby moci převahu nad mocí zákonodárnou.

Švýcarský režim se vyznačuje jednolitostí státní moci, která náleží parlamentu. Ten tedy vykonává jak zákonodárné, tak výkonné kompetence a vláda představuje spíše administrativní jednotku, tzn. neexistuje zde dělba moci. Tento typ režimu je založen na přímé demokracii, kdy se občané přímo podílejí na legislativním procesu,

¹⁷ NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 788-790.

a to prostřednictvím referend, lidových iniciativ nebo suspenzivních vet. K sestavení vlády jsou používána čtyři kritéria – politické (4 největší politické strany, které spolupracují, nehledě na jejich vzájemné vztahy, mezi které se rozdělují vládní posty), kantonální (účast ve vládě třech největších kantonů Švýcarska), jazykové (alespoň 2 ministři reprezentují jazykové menšiny), a náboženské (je přikázána náboženská vyváženost mezi ministry). Funkce předsedy vlády neexistuje, jednáním předsedá prezident, který není hlavou státu. Tou je sedmičlenná vláda.¹⁸

Ke klasifikaci demokratických režimů jsou také zásadní, kromě způsobu dělby moci nebo způsobu volby exekutivy, politické faktory, neboť právě politika je hlavním „...činitelem, který ovlivňuje fungování jednotlivých režimů a který zapříčiňuje jejich vnitřní různost.“¹⁹. Z toho vyplývá, že problematika stranických systémů a politických stran je pro rozlišování mezi parlamentarismem a prezincialismem klíčová, a tak se postupně dostáváme k hlavnímu tématu diplomové práce, v rámci kterého si politické strany a politické systémy charakterizujeme.

1.4 Politický systém České republiky

Česká republika jako unitární stát střední Evropy je založena na principu dělby moci, který je, stejně jako ostatní základní principy uspořádání našeho státu, zakotvený v Ústavě České republiky. Ta společně s Listinou základních práv a svobod představuje jádro ústavního pořádku ČR. Základní principy fungování České republiky se vztahují na celý politický systém, tzn. zahrnují i další součásti politického systému jako jsou např. politické strany nebo odbory.²⁰

Základem politického uspořádání jsou principy stanovené Ústavou zejména v úvodních člancích. Jedná se čl. 1, který obsahuje princip svrchovanosti lidu, unitárnosti, demokracie, právního státu a lidských práv. Princip suverenity lidu, dělby moci a legitimacy státní moci je vyjádřen článkem druhým a respekt základních demokratických principů, volná soutěž politických stran a odmítání násilí k dosažení

¹⁸ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 189-198.

¹⁹ NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 790.

²⁰ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 12-14.

politických zájmů v článku pátém. Mimo to je zakotven v Ústavě většinový princip sloužící k ochraně menšin²¹. Všechny tyto základní principy jsou dále chráněny článkem devátým, jehož druhý odstavec zaručuje, že „*změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná*“²². Ústava nevymezuje konkrétní „podstatné náležitosti demokratického právního státu“, ovšem všechny výše uvedené základní principy jakožto základy českého politického systému těmito náležitostmi bezpochyby jsou. Mimo to nám však politická a ústavní praxe poskytuje další náležitosti, které jsou pro fungování České republiky jako demokratického právního státu klíčové.²³

V následujících podkapitolách se budeme blíže věnovat jednotlivým fundamentálním ústavním principům, které definují politický systém České republiky a které mají rozhodující význam i v kontextu existence a činnosti politických stran. Během tohoto exkurzu však vynecháme historické souvislosti, neboť nám to rozsah diplomové práce neumožňuje.

1.4.1 Demokracie a svrchovanost lidu

Vzhledem k dosud neunifikované definici demokracie a obtížích při snaze ji jednoznačně definovat nám autoři Vodička a Cabada v publikaci *Politický systém České republiky: historie a současnost* uvádějí etymologický výklad slova demokracie, které pochází z řeckého „demos“ – lid a „kratein“ – spolupanovat. Na základě toho můžeme odvodit všeobecně užívaný termín pro demokracii „vláda lidu“. Demokracie tedy ve zjednodušeném rámci představuje účast občanů na procesu tvorby státní vůle.

Demokracie je výrazem svrchovanosti lidu, neboť základním prvkem svrchovanosti lidu je právě jejich možnost stanovit si ústavní pořádek a princip demokracie, tedy přímo či nepřímo legitimovat a kontrolovat tvorbu státní vůle a politické rozhodování ve státě. Základní ustanovení vztahující se k české demokracii tak představují zejména ustanovení o volbě do zákonodárných orgánů, o sestavování vlády a její politické kontrole a ustanovení o odpovědnosti ústavních orgánů včetně

²¹ Čl. 6 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

²² Čl. 9 odst. 2. ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

²³ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 169-171.

jejich vzájemné kontroly, neboť dle principu demokracie má vznik všeobecně závazných norem vycházet právě od voličů – občanů.

V posledních letech bylo posíleno postavení přímé demokracie v České republice, a to díky uzákoněné přímé volbě prezidenta. Do té doby se občané podíleli na rozhodovacím procesu pouze v přímých volbách do Poslanecké sněmovny ČR, jinak je stále jejich právo realizováno především nepřímo prostřednictvím zastupitelských orgánů. Výkon přímé demokracie je *de facto* omezen ustanovením čl. 2 odst. 2 Ústavy, který stanoví, že přímé vykonávání státní moci závisí na přijetí ústavního zákona. Toto ustanovení však není zcela jednoznačné, a to zejména ve vztahu k referendům, neboť jednoznačně nestanovuje, zda je k vyhlášení a konání referenda nutné přijetí ústavního zákona či se jedná o jiné projevy přímé demokracie, které smějí být vykonávány pouze na základě ústavního zákona. Pro úplnost je třeba poznamenat, že ústavní zákon ve spojitosti s referendem (celostátním) byl přijat pouze v roce 2002, a to jednorázově, v kontextu přistoupení České republiky do Evropské unie. Referenda na krajské a místní úrovni jsou upraveny „pouze“ běžnými zákony.²⁴

1.4.2 Většinový princip jako mechanismus rozhodovacího procesu

Většinový princip představuje výrazný prvek rozhodovacího procesu, který předpokládá existenci určitého nesouladu v názorech politických elit – přijímání rozhodnutí proti vůli menšiny. V Ústavě je tato zásada zakotvena v čl. 6: „*Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.*“²⁵; a jeho proces a využití je dále rozvíjeno některými dalšími ustanoveními Ústavy týkající se parlamentu a vlády.

Parlament je složen z Poslanecké sněmovny a Senátu, jejichž schopnost rozhodovat je vázána na přítomnost alespoň jedné třetiny jejich členů a k přijetí rozhodnutí dostačuje prostá většina (nadpoloviční většina přítomných), a to za normálních okolností. Existují však situace, kdy je dle Ústavy zapotřebí většina absolutní (nadpoloviční většina všech poslanců či senátorů) – jedná se např. o vyhlášení válečného stavu; většina kvalifikovaná (3/5 všech poslanců a 3/5

²⁴ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 172-183.

²⁵ Čl. 6 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

přítomných senátorů) je pak potřeba k přijetí ústavního zákona nebo souhlasu k ratifikaci mezinárodní smlouvy týkající se lidských práv.²⁶

1.4.3 Právní stát a zakotvení lidských práv

Za právní stát označuje Českou republiku Ústava v čl. 1, kde zároveň stanoví úctu ČR k „*právům a svobodám člověka a občana*“²⁷. Princip právního státu je tedy založen na respektu a dodržování práva a ve vztahu k občanům na uplatňování zásady legální licence, tedy svobody jednání jedince *praeter legem*. Za hlavní projev právního státu je v literatuře považována ústavnost, která se uplatňuje při uplatňování práva jak moci výkonné a soudní, tak v zákonodárném procesu, a ke kontrole souladu právních předpisů s Ústavou slouží činnost Ústavního soudu. Podstata právního státu také spočívá v přezkoumatelnosti prvoinstančních rozhodnutí, nezávislosti a nestrannosti soudů nebo např. zákazu užívání retroaktivity práva.²⁸

Lidská práva jsou v českém právním řádu podrobněji řešena Listinou základních práv a svobod, která prohlašuje tato práva a svobody za „*nezadatelné, nezcižitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné*“²⁹. Listina se dotýká jak všeobecných práva a svobod, tak práv národnostních a menšinových (hlava třetí Listiny), politických (druhá hlava, druhý oddíl Listiny) či hospodářských, sociálních a kulturních (hlava čtvrtá Listiny).

1.4.4 Parlamentní systém vlády

Parlamentní systém vlády již byl v podstatě objasněn v kapitole *Typy politických režimů*, přesto se ten český v určitých aspektech od čisté formy parlamentarismu liší, a to například v roli prezidenta, resp. rozsahu jeho pravomocí. Kompetence prezidenta České republiky jsou totiž poměrně rozsáhlejší, než je pro parlamentní formu vlády obvyklé. Postavení prezidenta, podmínky pasivního volebního práva, jeho volba, povinnosti po jeho zvolení a výčet činností a dalších základních aspektů výkonu prezidentského mandátu jsou obsaženy v hlavě třetí Ústavy. Přestože rozsah jeho kompetencí je širší, jeho hlavní funkcí zůstává reprezentovat stát navenek, role arbitra

²⁶ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 185-186.

²⁷ Čl. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

²⁸ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 187-188.

²⁹ Čl. 1 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

v konfliktech vrcholných ústavních orgánů či jmenování významných představitelů ústavních orgánů. Mimo to má prezident pravomoc rozpustit Poslaneckou sněmovnu, přičemž ze své funkce není parlamentu odpovědný a nemůže být odvolán. V posledních letech je také často diskutovaným tématem přímá volba prezidenta, která byla uzákoněna přijetím ústavního zákona č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, a následně podložena přijetím prováděcího předpisu³⁰ upravujícího procesní náležitosti přímé volby. Tímto krokem byla fakticky posílena prezidentova legitimita na úroveň parlamentu, který měl do té doby jako „*jediný ústřední ústavní orgán přímou demokratickou legitimitu*“³¹.

Vrcholným orgánem moci výkonné je pak dle Ústavy vláda (čl. 67 odst. 1), která je odpovědná Poslanecké sněmovně, jež má pravomoc vyslovit vládě nedůvěru, na základě které je vláda povinna podat svoji demisi. Mimo to je vláda ze strany parlamentu kontrolována prostřednictvím dalších institutů práva, jako jsou interpelace, dozorčí činnost ve výborech, apod. Klíčovým úřadem výkonné moci je premiér jakožto předseda vlády, jehož součinnost je vyžadována k výkonu nejdůležitějších rozhodovacích kompetencí prezidenta.³²

Zákonodárnou moc představuje parlament složený z dolní komory – Poslanecké sněmovny a horní komory – Senátu. Poslanci i senátoři jsou do svých funkcí voleni přímo občany. Volby do Poslanecké sněmovny se konají každé 4 roky podle zásady poměrného zastoupení a volby do Senátu se konají jednou za 2 roky, kdy je obměněna třetina senátorů, a to podle zásady většinového systému.³³

1.4.5 Dělbá moci

Podstata dělby moci spočívá v možnosti vzájemné kontroly jednotlivých složek moci, zabránění zneužívání státní moci a zajištění občanských svobod díky nástrojům právního státu. Moc dělíme na zákonodárnou (legislativu), výkonnou (exekutivu) a soudní (justici), jejichž základní aspekty jsme již popsali v předešlé podkapitole,

³⁰ Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů (zákon o volbě prezidenta republiky).

³¹ VODÍČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 196.

³² PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges), str. 883-884.

³³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 15-18.

ovšem v této souvislosti je potřeba rozlišit funkcionální dělbu moci, jakožto nástroj kontroly moci, a institucionální dělbu moci (existence zákonodárné, výkonné a soudní moci), která je uskutečňována na základě napjatých a konkurenčních vztahů mezi ústředními ústavními orgány, které jsou projevem zdravého vzájemného mocenského omezení.

V rámci parlamentu působí Senát jako protiváha Poslanecké sněmovně a jejím případným „radikálním politickým výkyvům“ a obě komory mají následně kontrolní funkci vůči exekutivě a Ústavnímu soudu. Senát je totiž nadán určitými kontrolními pravomocemi vůči prezidentovi a Ústavnímu soudu, Poslanecké sněmovně je odpovědná vláda. Proti zákonodárné moci pak působí právo prezidenta vetovat parlamentem schválené zákony.

Prezident je v jeho rozhodovacích pravomocích omezován nutností kontrasignace dokumentů předsedou vlády, při jehož jmenování a jmenování dalších členů vlády je prezident závislý na souhlasu Poslanecké sněmovny či Senátu při jmenování ústavních soudců.

Významným činitelem je v této problematice také Ústavní soud, jehož úkolem je kontrola souladu právních předpisů s Ústavou, řešení ústavních stížností a kompetenčních sporů mezi státními orgány, přičemž se během rozhodování opírá nejen o Ústavu, ale také o ústavní zákony a mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána.³⁴

³⁴ VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 198-200.

2 Politické strany

Politická strana – pojem, nad kterým se v běžném životě/běžné komunikaci pozastaví jen málokdo, neboť obecný význam tohoto slovního spojení je široké veřejnosti dobře znám. Politické vědě je však pojem politické strany a jeho konkrétní definování stále zapovězeno, a to i přes mnohé snahy významných politologů tento fenomén jednoznačně vystihnout.

Současná literatura řeší tuto situaci absolutní rezignací na definování pojmu nebo naopak věnuje tomuto tématu dostatek prostoru, aby bylo možné obsáhnout definice více politologů, které následně analyzuje a komparuje.³⁵ I přesto nebylo doposud dosaženo jednoznačné, stručné a výstižné definice, která by uspokojila vědeckou touhu autorů objektivně politickou stranu popsat.

Pokud však budeme chtít obecně popsat politickou stranu a její podstatu, existuje několik prvků, obsažených ve většině známých definic. Těmi jsou: mocenský prvek (snaha o získání podílu na státní moci a její vykonávání), organizační prvek (politická strana jako organizace disponující určitými stálejšími strukturami), ideový a programový prvek (dobývání a vykonávání moci na základě určitého ideologického programu), dobrovolnost (nikdo není nucen stát se členem politické strany a není ničí povinností politickou stranu zakládat). Mnoho autorů pak též zmiňuje prvek demokratičnosti (snaha získat podíl na politické moci a její vykonávání se děje na základě svobodných voleb), který ale, jak vyplývá z předchozí kapitoly, není všudypřítomný, neboť politické strany existují i v nedemokratických systémech.³⁶

Pokud se zaměříme na zmiňované definice známých politologů, můžeme uvést definici Maxe Webera, který na počátku 20. století politické strany charakterizoval jako „dobrovolně vytvářené skupiny (...) s cílem poskytnout svým předákům moc uvnitř skupiny a aktivním členům (ideové nebo materiální) možnosti prosazení věcných cílů nebo dosažení osobních výhod nebo obojího zároveň.“³⁷ Novější definici poskytl

³⁵ Srov. ŘÍCHOVÁ 2002, str. 87-89; CABADA, KUBÁT a kol. 2007, str. 209-210; FIALA a STRMISKA 2009, str. 14-32.

³⁶ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 23-24.

³⁷ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. Vědecké studie (Barrister & Principal), str. 24.

francouzský politolog Raymond Aron. Podle něj byla politická strana více či méně organizované dobrovolné seskupení, které vyvíjí víceméně stálou činnost, přičemž se uchází o převzetí funkce vlády, a to samo nebo v koalici, ve jménu „jistého pojetí obecného společenského zájmu“³⁸. V obou uvedených definicích je znatelný prvek prosazování určitého zájmu, a to jak obecného, tak soukromého. Z toho vyplývá, že politické strany se v teoretickém pojetí zaměřují na získání politické moci, prosazování obecného zájmu či zájmu svého vlastního, popř. na kombinaci všech tří cílů.³⁹

V druhé polovině sedmdesátých let uvedl Giovanni Sartori, italský politolog, tzv. minimální definici politické strany, která se stala populární především díky její stručnosti a obecnosti, což umožnilo pod tuto definici zahrnout velké množství typů politických stran. Podle Sartoriho je politická strana skupina, jež se účastní voleb, díky kterým je schopna umístit do veřejných úřadů své kandidáty.⁴⁰

Politické strany a zájmové skupiny

Další problém ve vymezení politických stran je jejich odlišení od zájmových skupin. Zájmové skupiny představují strukturované sociální jednotky, které jsou utvářeny dobrovolně, jež mají stanovený určitý cíl, který je v souladu se zájmy jejich členů a kterého se snaží dosáhnout prostřednictvím působení na ostatní skupiny/organizace/institute, zejména pak na takové subjekty, jež jsou u moci. Zpravidla se jedná právě o politické strany, na které je ze strany zájmových skupin vytvářen tlak takovým způsobem, aby byly požadavky zájmových skupin zohledněny v procesu rozhodování. Přesto, že se opět jedná o fenomén, který je ve své podstatě známý, jeho jednoznačné definice opět chybí, neboť postihnout jednou konkrétní definicí celou rozsáhlou oblast zájmových skupin a všechny jejich druhy není pro politickou vědu jednoduchým úkolem.⁴¹ Jedním z nejvýznamnějších prvků odlišujících zájmové skupiny a politické strany je potom fakt, že politické strany usilují o politickou moc, kterou se snaží dobýt prostřednictvím voleb. Přesto, že je

³⁸ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. Vědecké studie (Barrister & Principal), str. 24.

³⁹ Tamtéž, str. 23-25.

⁴⁰ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, str. 88-89.

⁴¹ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 204-205.

možné, aby konkrétní představitelé zájmové skupiny vstupovali do voleb, zájmová skupina jako celek se voleb neúčastní.

Stejně jako neexistuje obecná definice zájmové skupiny, neexistuje ani jejich jednoznačná typologie. Přesto se politologické autority shodují na základním rozdělení zájmových skupin na politické a nátlakové, přičemž, jak uvádí Blanka Říchová: „*Pro oba typy je podstatné, že se jedná o taková politicky aktivní „sdružení“, která působí na bázi občanské společnosti, avšak odmítají převzít politickou odpovědnost.*“⁴² Pro politické zájmové skupiny je hlavním cílem prosazování zejména ekonomických zájmů (svých zájmů – př. profesní skupiny, umělci), naproti tomu cíle nátlakových skupin mají spíše ideologický charakter (sledování obecných nebo církevních zájmů – církevní organizace, organizace pro životní prostředí či lidská práva, apod.).

Ve spojitosti s politickými stranami představuje výrazný prvek spolupráce finanční podpora ze strany zájmových skupin (politických i nátlakových), a to především na základě politických programů prosazovaných politickými stranami, které prosazují zájmy dané skupiny. Mimo to dochází také k prosazování členů zájmových skupin v rámci voleb, a to nejprve nátlakem na politické strany k zařazení představitelů skupiny na kandidátní listinu a poté jeho přímou podporu ve volbách. V této oblasti však působnost zájmových skupin mnohdy překračuje své původní meze, které určují jejich nepolitickou rovinu. Dosazení poslanci poté hájí zájmy svých skupin v zákonodárném procesu a tento lobbying často přechází do stadia korupce, tedy do situace, kdy je osobní zájem prosazován na úkor zájmu obecného.⁴³

2.1 Typy politických stran

Typologie politických stran stejně jako další oblasti politické vědy týkající se politických stran, není jednoznačně vymezena. Po nahlédnutí do odborné literatury zjistíme, že možností, jak rozdělit typy politických stran existuje velké množství a je každý autor k této problematice přistupuje jinak – jejich typologizace vychází z jimi uznávaných teorií, což má za následek značnou nejednotnost názorů v této oblasti.

⁴² ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, str. 117.

⁴³ Tamtéž str. 89 a 115-120.

Podíváme-li se na uchopení této rozsáhlé problematiky autory Fialou a Strmiskou, dojdeme k závěru, že rozlišit a uspořádat typy politických stran lze několika způsoby, resp. existuje více přístupů. Jedním z nich je přístup vývojový, který je založený zejména na oddělování jednotlivých epoch vývoje politických stran a charakteristický je svou snahou předložit univerzální stranicko-politické typy. Autoři reflektují Weberovu teorii politických stran, v rámci které rozdělil strany podle jejich cílů, a to na světonázorové, patronátní, masové a honorační. Na Webera pak navázali další světoví politologové jako např. již zmiňovaný Sigmund Neumann, který se zaměřil na rozdíly mezi stranami „individuální reprezentace“ a stranami „integračními“, které v zásadě odpovídali Weberově honorační a masové straně. Autoři se dále věnují i Maurice Duvergerovi, který se v typologii zaměřoval zejména na centralizované a decentralizované strany a který zároveň jako jeden z mála autorů připustil, že i když jsou typologii politických stran věnovány rozsáhlé studie, neexistuje politická strana, která by mohla být považována za čistý typ, neboť většina politických stran představuje spíše jakousi smíšenou formu.

Dalšími významnými osobnostmi, zabývajícími se typologií politických stran byl např. Mair, Kirchheimer a z českých autorů M. Klíma, který podrobněji popsal tzv. catch-all parties (všelidové strany) a strany kartelové datované od roku 1970. Všechny tyto historické pokusy o uvedení typologie politických stran ovšem Fiala se Strmiskou označují jako důležité pro tehdejší budoucí vývoj politické vědy, avšak v současné době ne zcela použitelné dělení.

Autoři se ve své publikaci *Teorie politických stran* pak podrobněji věnují ideově-programatické typologii, tedy dělení politických stran podle jejich politické orientace. V tomto ohledu reprodukuje zejména teorii Klause von Beyma, který vytvořil devět stranicko-politických skupin, uspořádaných jako tzv. ideologické rodiny (viz Příloha č. 1). Přesto, že von Beyme je současně řazen i do autorů vývojové typologie, jeho rozdělení na ideologické rodiny je až na výjimky stále možné aplikovat i v současnosti.⁴⁴

Další náhled na problematiku typologie politických stran poskytuje publikace autorů Cabady, Kubáta a kol., která současně uvádí i kritéria jednotlivého dělení. Jedná

⁴⁴ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. Vědecké studie (Barrister & Principal), str. 76-89.

se o kritérium organizační, vývojové, ideologicko-programové (výše uvedeno také jako ideologicko-programatické) a poziční. Podle vnitřního uspořádání politických stran rozlišujeme organizační kritérium, jehož zastáncem byl kupříkladu již zmiňovaný M. Duverger. Ten rozlišil přímé, nepřímé a smíšené strany, přičemž přímé strany jsou složeny z konkrétních jedinců a strany nepřímé z určitých kolektivních organizací (např. odborů). Dále vymezil strany na silně a slabě rozčleněné, jejichž rozdíl spočívá ve struktuře jejich členů – slabě rozčleněné se vyznačují samostatnými jednotkami s vlastní strukturou a samostatným napojením každé jednotky na centrum, struktura silně rozčleněných stran je uspořádána tak, „*aby se všechny její prvky mohly účastnit veškerých stranických událostí.*“⁴⁵ Konečně jsou v rámci organizačního kritéria rozlišovány i strany centralizované a decentralizované. Míra jejich decentralizace vypovídá o způsobu rozdělení moci uvnitř stran, přičemž rozlišujeme decentralizaci místní (představitel strany na lokální úrovni má určitou autonomii rozhodování, které z centra nemůže být ovlivněno), ideologickou (možnost názorové autonomie uvnitř jedné strany), sociální (možnost pro různé sociální skupiny organizovat se v rámci strany), a federální (odraz federálního uspořádání státu, ve kterém je politická strana činná).

Vývojové kritérium již bylo stručně charakterizováno výše, hovoříme tedy většinou o rozdělení na kádrové, masové, všelidové strany nebo také catch-all parties, a kartelové strany. Kádrové a masové strany, nejstarší z těchto čtyř zmiňovaných, souvisejí z vývojového hlediska především s rozvojem volebního práva, ovšem rozdíl mezi nimi spočívá právě v prvcích organizačního kritéria. Kádrové strany jsou pravicově orientované, zatímco strany mas jsou orientované levicově, kádrové strany se vyznačují větší mírou decentralizace a jejich slabým rozčleněním, masové strany jsou centralizovanější, se silnějším rozčleněním. Catch-all strany byly výsledkem bádání německého politologa O. Kircheimera a představují strany orientované na získání voličů než na prosazování ideologických schémat. Strany mají za jediný cíl dosáhnout maximálního volebního zisku, čemuž je přizpůsobeno vše kolem od struktury strany po její politickou strategii, a to i na úkor „politické vyhraněnosti“, která je potlačena a strana se zaměřuje na všechny společenské vrstvy. Kartelové strany autorů Katze a Maira se pak vyznačují především silným vztahem

⁴⁵ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 219.

mezi stranou a státním aparátem, jejich vzájemný prolínáním se, a dále rostoucí profesionalizací, která mimo jiné vede k dosahování vytyčeného cíle – obecné efektivitě působení. Centrální i lokální vedení má značnou autonomii.

Ideologicko-programové kritérium netřeba již dlouze rozebírat, neboť mu byla věnována celá první část této kapitoly, ovšem je třeba doplnit, že tato koncepce vychází z kombinace tří kritérií, a to genetického, materiálního a organizačního. Genetické kritérium je původcem rozdělení stran na levice a pravici. Politické strany tak rozlišujeme na základě jejich podobného procesu institucionalizace. Materiální kritérium bychom mohli nazvat jako kritériem přechodovým mezi genetickým a organizačním, neboť je úzce s genetickým kritériem spjato – levicové a pravicové strany mají určité podobné programové požadavky, které tvoří katalogy problematik. Rozdíly mezi těmito katalogy pak určují následující vymezení stranických rodin, jejichž základy uvedl von Beyme.

Poziční, poslední, kritérium klasifikuje politické strany podle jejich postavení a vztahu v a ku stranickému a politickému systému. Jedná se typicky o rozdělení na strany prosystémové, protisystémové, relevantní, apod.⁴⁶

2.2 Vznik moderních politických stran

Vznik politických stran v jejich původních jednoduchých formách se datuje již od počátku 18. století, kdy se jednalo spíše o strukturované organizace rodů či aristokratů. Tyto formy řadíme do tzv. prehistorického období politických stran, jehož výklad by vyžadoval rozsáhlé šetření, které v rámci diplomové práce není možné provést, a proto se zaměříme na vznik moderních politických stran, které jsou pro naše potřeby vhodnější.

Miloš Novák ve své publikaci *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia* uvedl čtyři základní přístupy ke vzniku politických stran, a to přístup institucionalistický, přístup historicko-konfliktní, přístup developmentaristický a přístup funkcionalistický, které podpořil výzkumy světových politologů.

⁴⁶ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 219-224.

Institucionalistický přístup

Hlavním představitelem této koncepce byl francouzský politolog Maurice Duverger, který vznik politických stran spojil především s rozvojem volebního práva a dále s rostoucím trendem tzv. „mimopolitických“ uskupení zasahovat do politické sféry. Duverger touto tézí rozlišil původ stran do dvou rovin, a to na volební a parlamentní původ a externí vznik stran. První zmíněný podporuje Duverger teorií o sdružování poslanců v parlamentu do klubů, a to podle jejich stejné orientace k určité společné akci. Mezi kluby a místními volebními výbory dochází díky časté komunikaci a podpoře kandidátů k vytvoření pravidelných styků a stálé koordinaci, což vede právě ke vzniku politické strany. Externě vzniklé strany jsou potom výsledkem působení mimovolebních a mimoparlamentních institucí, např. odborů, církví, obchodních společenství, apod., ze kterých se později zformovaly politické strany. Příkladem Novák uvádí komunistickou stranu, která se na začátku 20. století dostala v Sovětském svazu z ilegality k moci. Tyto strany se poté vyznačují značnou centralizací, větší soudržností a ukázněností, neboť jejich struktura vychází z již existující organizace, kdežto parlamentní a volební strany si tuto organizaci musí nejprve vytvořit.

Historicko-konfliktní přístup

Významnými představiteli tohoto přístupu jsou Jean Blondel nebo Stein Rokkan, kteří podporují historickokonfliktní přístup jako výsledek konfliktu ve společnosti, který vede k založení politické strany, jež tento konflikt institucionalizují. Ten však musí být takového charakteru, aby nemohl být urovnán pouze vůlí jeho hlavních protagonistů, nýbrž aby byla potřeba lidové podpory.

Developmentaristický přístup

Tento směr spočívá především v širším procesu modernizace, a to zejména podle amerického politologa Josepha La Palombary či historicky např. podle již zmiňovaného Gabriela Almonda. Tento přístup ke vzniku politických stran je uplatňován především v rozvojových zemích, kde se vznikem politické strany současně vzniká i nový stát. Politická strana tak představuje určitou naději či předpoklad pro dosažení vyššího stupně ekonomického rozvoje, ale také rozvoje kulturního, sociálního a politického.

Funkcionalistický přístup

Jak již název napovídá, tento přístup se snaží objasnit vznik politických stran jejich funkcemi. I v tomto případě lze Georgese Lavaua hovořit o konfliktu, neboť se jedná o situaci tzv. tribunské funkce, kdy politická strana stojí za skupinami, které jsou vyloučeny z účasti na daném politickém systému, a tím pádem se tato politická strana stává antisystémovou. Zastánci funkcionalistického přístupu pak vyzdvihují určité funkce politických stran, které jsou podstatné i pro jejich samotný vznik, jako je např. strukturování veřejného mínění a vytváření programů, integrace sociálních skupin, kontrola a stabilizace vládních orgánů.⁴⁷

Oproti Novákově rozdělení se můžeme zaměřit také na teoretické přístupy Němce Klause von Beyma, který vymezil přístupy 3: *institucionální*, který je stejně jako u Nováka odvozen od Duvergerovi teorie parlamentních systémů a voleb, *teorie „kritických situací“* vycházející z teorie Petera Maira o vzniku politických stran na základě vytváření nových států či na základě rozpadu ústavního systému, a konečně *modernizační teorie*, které vznik politických stran odvozují od některých sociálních a ekonomických faktorů. Novákův developmentaristický a historicko-konfliktní přístup lze pak podřadit právě pod Beymovi posledně jmenované modernizační teorie. Novákovo funkcionalistické pojetí je pak z určitého pohledu problematické, neboť funkce politických stran jako hledisko klasifikace jejich vzniku jsou znatelné ve všech uvedených koncepcích.⁴⁸

⁴⁷ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), str. 24-42.

⁴⁸ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. Vědecké studie (Barrister & Principal), str. 52.

Přestože se většina autorů zaměřuje především na historické pojetí vzniku politických stran, které odpovídají na otázky, jak tyto strany vznikají a za jakých okolností se formují které politické strany, příp. objasňují, za jakých podmínek se objevuje určitý typ politické strany, autoři Fiala a Strmiska nejsou s těmito výklady spokojeni a sami přidávají teorie o způsobu vzniku politických stran a důvodu jejich vzniku, tedy zaměřují se na obecné příčiny, které lze vidět pouze v případě, sledujeme-li, jaké mají politické strany funkce. V nadcházející podkapitole se tedy budeme věnovat výkladu funkcí politických stran jako důvodu jejich existence doplněného o cíle, které politické strany svým působením a činnostmi sledují.

2.3 Funkce politických stran

Politické strany, ať se formují na základě volebního a parlamentního principu nebo vně tyto systémy, vždy vznikají z nějakého pro jejich představitele rozhodujícího důvodu. Vize, kterou mají zakládající články je rozhodující jak pro samotný vznik strany, tak pro její kontinuální existenci či alespoň existenci po takovou dobu, než je případně vytyčeného cíle dosaženo. Z tohoto pohledu můžeme cíle politických stran obecně rozdělit na dva typy, a to ideologické a minimalistické (nebo lze říci univerzální).

Ideologické cíle jsou specifické pro každou politickou stranu zvlášť a vycházejí ze dvou předpokladů: strany jsou organizace, které mají určitý cíl, a nejlepším prostředkem a ukazatelem zároveň, prostřednictvím kterého lze tohoto cíle (cílů) dosáhnout je právě ideologie. Ta představuje určitý soubor hodnot, názorů či výkladů, které objasňují odpovědi na základní otázky lidské existence a zpravidla v nedemokratických režimech pak odůvodňují nadřazené postavení vládnoucí vrstvy či hlavy státu.

Minimalistické pojetí pak představuje obecné pojetí platné pro všechny politické strany bez rozdílu, a to zejména z toho důvodu, že toto pojetí počítá s cíli získat maximální počet hlasů ve volbách, maximálních možných vedoucích pozic pro své kandidáty a představitele a konečně realizací politického programu každé strany. Tyto

tři základní cíle tvoří současně základy existence politické strany a jejího fungování v politickém systému.⁴⁹

Pokud se blíže zaměříme na funkce politických stran, zjistíme, že se opět jedná o velmi frekventované téma na poli politické vědy a výklady se liší podle přístupu autorů k problematice. V odborné literatuře lze proto najít množství funkcí, jejichž názvy se mohou lišit, ovšem jejich podstata bude tatáž, či naopak nalezneme podobně znějící, které jsou jednotlivými autory uchopeny odlišně a v tomto duchu také charakterizovány.

Fiala a Strmiska se ve výkladu funkcí politických stran opírají o dělení Georga Brunnera, který funkce rozdělil na:

- 1. funkci integrační** – zapojování lidu do politických procesů, politická strana jako prostředník lidu a státní moci
- 2. funkci výběru vedení** – politické strany ze svých kruhů vybírají kandidáty do vedoucích pozic
- 3. funkci výkonu panství** – výkon moci politickou stranou, jež zvítězila ve volbách a která nyní utváří exekutivu
- 4. funkci kontroly panství** – kontrola výkonné moci stranami nacházejícími se v opozici.

Fiala a Strmiska se dále zabývali jejich analýzou a dospěli k závěru, že všechny tyto funkce stran lze rozdělit do dvou skupin, a to na funkce, které vykonávají všechny politické strany za všech okolností (sem řadí první dvě Brunnerem zmiňované) a dále funkce, které plní pouze některé strany za určité situace (výkon panství a kontrola panství – nikdy nemohou být vykonávány obě současně jednou politickou stranou).

Autoři svým rozsáhlým výkladem dále reflektují nejrůznější přístupy světových politologů, kteří se přes široké a nejednoznačné spektrum funkcí politických stran snažili či snaží nalézt univerzální přístup a prosadit tak i v této oblasti systémově teoretický model, který však není z povahy věci možné uplatňovat (krátkodobě, natož pak dlouhodobě), neboť se politické strany i jejich funkce v čase neustále transformují.

⁴⁹ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 226.

Přesto funkce politických stran tak, jak je popsal Klaus von Beyme v osmdesátých letech, jsou stále použitelné, i když některé z nich již ztratily na svém významu a jejich pořadí se v čase proměnilo právě v závislosti na proměnách politických systémů a samotných politických stran. Beyme uvedl čtyři základní funkce, a to v tomto pořadí:

1. vymezení cíle (stanovení ideologie a vytvoření politického programu),
2. členění a slučování společenských zájmů,
3. mobilizace a socializace lidu, a to především v období voleb,
4. rekrutování elit a vytváření vlády.⁵⁰

Zaměříme-li se na tuto problematiku z pohledu Cabady a Kubáta, ti ve své publikaci uvádí tři základní funkce politických stran, a to funkci sociální, státní či veřejnou a organizační. První zmiňovaná je založena na úzké vazbě mezi politickou stranou a určitými sociálními strukturami, které ji podporují (jedná se zejména o struktury voličstva) a které tak napomáhají straně proniknout do parlamentu a podílet se na politických procesech, jež by vedly ke vzniku odpovědné vlády. K realizaci sociální funkce pak slouží mobilizační a integrační činnosti.

Státní funkce představuje snahu strany získat veřejné úřady v parlamentních či vládních strukturách, prostřednictvím kterých by měla možnost ovlivňovat státní politiku. Je realizována zejména skrze koaliční a programové strategie. Poslední uvedená organizační funkce je spjata s nutností uspořádání vnitřních poměrů a struktur ve straně, které by zajistily přežití strany ve společensko-institucionálním okolí a omezily vnější nebezpečí, jež by mohla existenci a fungování strany narušit. Cílem této funkce je tedy udržovat určitou organizační stálost strany.⁵¹

Z důvodu velkého množství přístupů k funkcím politických stran jsou autorem diplomové práce v této podkapitole uvedeny ty přístupy, jež představují jedny z významných modelů v rámci politické vědy a zároveň představují výběr teorií, které autor považuje za aplikovatelné i na současný stav politických stran.

⁵⁰ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. Vědecké studie (Barrister & Principal), str. 62-71.

⁵¹ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 224-225.

3 Politické strany na lokální úrovni

V předchozí kapitole jsme avizovali funkce politických stran, mezi které se řadilo i zprostředkování mezi lidem a státní mocí, která pro politické stranictví na lokální úrovni představuje jeden z klíčových atributů. Mimo to politické strany představují hlavní prostředek participace občanů na politickém procesu, a to i z perspektivy sdružování politicky aktivních jednotlivců, kteří se organizují ve skupinách podle jejich společných zájmů, cílů, názorů a postojů. Cílem této kapitoly bude charakterizovat politické stranictví na lokální úrovni, které se v žádném případě nemůže srovnávat s fungováním a existencí politických stran na ústřední úrovni, neboť, jak bude níže mimo jiného nastíněno, v posledních dekadách dochází k oslabování role místních politických organizací a posilování úlohy ústředních stranických aparátů.⁵²

Lokální úroveň stranicko-politického systému, jeho existence a fungování je přímo spojena s existencí územní samosprávy, která představuje autonomní výkon „vlastních“ záležitostí nezávisle na státní moci. Mimo to existuje institut přenesené působnosti, který spočívá v delegování určitého okruhu záležitostí státní moci na územní samosprávné celky ze strany státu.

Fungování územní samosprávy je realizováno prostřednictvím orgánů územních samosprávných celků, které se pojmově liší podle celku, o němž mluvíme, ovšem pro účely diplomové práce nám postačí vyjmenovat hlavní orgány obcí – zastupitelstvo, rada, starosta a místostarosta, obecní úřad a jeho tajemník, a konečně výbory zastupitelstev a komise rad. Právě ustavování jednotlivých orgánů obcí/krajů je závislé na politickém dění na místní či regionální úrovni, což je spojeno s činností politických stran na této úrovni a současně činností zájmových skupin a jejich představitelů.

Úkolem diplomové práce je zmapovat činnost politických stran na místní a regionální úrovni, není proto na místě se nadále zabývat problematikou územní samosprávy, jejím vývojem či působností územních celků, ovšem je nasnadě v této

⁵² ČMEJREK, Jaroslav, Václav BUBENÍČEK a Jan ČOPÍK. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada), str. 65-66.

kapitole poukázat na rozdíly mezi lokálním a „velkým“ celostátním politickým stranictvím a vzájemný vztah a vliv obou rovin.

Teritoriální vymezení politického prostoru

Přestože se politický prostor jako pojem značně abstraktní užívá v moderních analýzách politiky, pro naše potřeby je nutné tomuto politickému prostoru určit jeho územní rozměr, abychom byli schopni určit jasné hranice území, pro které je konkrétní rozhodování určeno a ve kterém nabyde účinnosti. Za základní územní jednotku tak můžeme považovat stát, v rámci kterého probíhá rozhodování o záležitostech národních i nadnárodních a takto vymezené území politického prostoru můžeme brát jako jeho horizontální rovinu.

Vertikální prostorový rozměr pak spočívá v jakémsi „vrstvení“ politického prostoru, čímž máme na mysli jistou symbiózu ústřední vládní moci s poloautonomními místními jednotkami.⁵³

Politické strany, jak již bylo několikrát zmíněno, představují zprostředkovací kanál mezi občany a státní mocí a tvoří tak jeden z nejvýznamnějších článků zastupitelské demokracie. Současně jde o důležitý integrační nástroj, jenž prosazuje zájmy a uskutečňuje cíle svých stoupenců, a to na základě úspěchu ve volbách. Současným problémem, který politická věda řeší, se stávají sklony politických stran ke kartelizaci celého politického systému, což by ve svém důsledku vedlo k opačnému účinku působení politických stran, totiž stát by sloužil politickým stranám na úkor občanů. Kromě problému kartelizace a upevňování pozic politických stran v kontextu státní moci dochází i k opačnému problému, totiž k úpadku politického stranictví. To se projevuje jak stále klesajícím počtem členů politických stran, tak i klesající volební účastí, která značí upadající občanskou participaci na politickém dění ve státě.

Tyto problémy se netýkají jen západoevropských zemí, nýbrž k vzrůstajícímu významu stranických aparátů a ústředních orgánů a současně k úpadku místních stranických organizací dochází i v České republice, kde je tento jen navíc podpořen historickou diskontinuitou současných politických stran. Kromě komunistů a lidovců se totiž organizační struktury ostatních politických stran vyvíjely až v posledních

⁵³ ČMEJREK, Jaroslav. *Obce a regiony*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Politologie (Alfa Nakladatelství), str. 15-17.

třiceti letech a tyto struktury byly tvořeny „shora“, tzn. tyto politické strany vznikaly nejprve na národní úrovni a až poté pronikaly do lokálních prostor.⁵⁴

3.1 Rozdíly působení politických stran na lokální úrovni dle velikosti obce

Demonstrace politického procesu na lokální úrovni je nejlépe proveditelná pomocí komparace výsledků voleb do obecních zastupitelstev, které vypovídají o přímé závislosti úlohy politické strany v lokální politice na velikosti obce. Česká republika se totiž vyznačuje výrazně roztržštěnou sídelní strukturou a velkým počtem malých obcí a tento fakt je rozhodující pro působení lokálních, regionálních a parlamentních politických subjektů v daném území.

Obecně lze říci, že velká města se vyznačují kromě působení lokálních a regionálních politických stran či subjektů také strany parlamentní, a to všech či téměř všech. Úloha politických stran v těchto územních celcích je pak téměř shodná s úlohou politických stran na národní úrovni, neboť se tytéž strany, resp. jejich lokální pobočky, dostávají k moci.

V malých obcích je pak kandidatura jednotlivých uchazečů o post a jejich stranická příslušnost spíše „optickým klamem“, jak uvádí Jaroslav Čmejrek. V těchto obcích mají občané k dispozici kandidátní listiny jednotlivých politických stran, z jejichž kandidátů se minimální množství vyznačuje určitou politickou příslušností a zbytek kandidátů je nezávislých, případně se občanům nedostane přílišného výběru, neboť existuje pouze jediná kandidátní listina.⁵⁵ K oběma uvedeným tvrzením nyní uvedeme příklady, a to volební výsledky města Plzně z komunálních voleb 2018 a výsledky komunálních voleb z téhož roku v obci Píchlavy.

V Plzni se do komunálních voleb v roce 2018 zapojilo 16 politických subjektů, z celkového počtu 47 mandátů jich parlamentní strany (ANO 2011, ODS, Piráti, TOP 09, KDU-ČSL, ČSSD a KSČM) získaly všech 47 a pouze 4 zvolení zastupitelé města

⁵⁴ ČMEJREK, Jaroslav. *Obce a regiony*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Politologie (Alfa Nakladatelství), str. 57-59.

⁵⁵ Tamtéž, str. 59-61.

byli bez politické příslušnosti.⁵⁶ Naproti tomu v obci Pířichovice (okres Plzeň-jih), která čítala k 1. lednu 2018 1.073 obyvatel⁵⁷, byla v komunálních volbách přihlášena pouze jediná kandidátní listina s názvem „Za spokojený život v našich obcích“, sestavená z 11 kandidátů, tedy přesného počtu členů volených do zastupitelstva obce. Z těchto kandidátů/zastupitelů pak ani jeden nepředstavoval člena jakékoliv politické strany, šlo tedy o sdružení nezávislých kandidátů.⁵⁸

Velikost obcí nemá vliv pouze na úspěšnost etablovaných politických stran nebo na politickou příslušnost kandidátů, ale také na provázanost mezi voličem a voleným politickým orgánem. V krajích a velkých městech je k uskutečňování demokratického procesu nutné stavět na ideologickém a stranickém zprostředkování a nezávislí kandidáti či jejich sdružení jsou více méně odsunuti do ústraní, a to často i z důvodu zabránění nadměrné fragmentaci politických činitelů v legislativním orgánu obce. To by totiž ve svém důsledku mohlo vést ke složitému vytváření akceschopného výkonného orgánu s odpovídající podporou v zastupitelstvu.

Je logické, že v menších městech a obcích, které se vyznačují úzkým sociálním prostorem a značnou provázaností sociálních sítí, bude vzdálenost mezi voličem a legislativním orgánem nesrovnatelně menší oproti velkým městům či krajům. Voliči zde rozhodují na základě osobních sympatií k příslušnému kandidátovi než politické straně, přičemž v tomto prostoru je zprostředkovatelská funkce politických stran právě díky úzkému sociálnímu prostoru zbytečná. Kandidáti se pak sdružují a v období komunálních voleb sestaví kandidátní listinu, která je mnohdy jedinou voličovou možností. Ve středních městech však za nezávislou kandidátkou mnohdy stojí organizovaná (možno parlamentní) strana, která si pro komunální volby vybere tuto cestu zejména ze tří důvodů:

⁵⁶ Portál volby.cz. *Volby do zastupitelstev obcí 05.10. - 06.10.2018*. [online]. [cit. 10. 11. 2019].

Dostupné z:

<https://www.volby.cz/pls/kv2018/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=3&xnumnuts=3203&xobec=554791&xstat=0&xvyber=0>

⁵⁷ Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích Plzeňského kraje k 1. 1. 2018*. [online]. [cit. 10. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xp/pocet-obyvatel-v-obcich-plzenskeho-kraje-k-1-1-2018>

⁵⁸ Portál volby.cz. *Volby do zastupitelstev obcí 05.10. - 06.10.2018*. [online]. [cit. 10. 11. 2019].

Dostupné z:

<https://www.volby.cz/pls/kv2018/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3204&xobec=558257&xstat=0&xvyber=0>

- 1) členská základna politické strany není tak silná, aby sestavila kandidátní listinu, a proto jsou využíváni nezávislí kandidáti,
- 2) vstup politické strany do komunální politiky je často na obecní úrovni vnímáno negativně („zdroj nesvárů a politikaření“), kandidatura místní „osobnosti“ je upřednostňována před idejemi a programem,
- 3) taktický kalkul předcházející povolebním koaličním jednáním.⁵⁹

Kromě zařazování nezávislých na kandidátní listiny politických stran funguje i opačný běh, a to záměrné kandidování skupin nezávislých pod záštitou politické strany. Stejně jako v opačném případě, i tato situace je důsledkem snaha o přizpůsobení se volebnímu systému, zejména podmínkám kandidatury. Sdružení kandidátů musí totiž nejprve sehnat pod svoji petici dostatečný počet podpisů od svých potencionálních podporovatelů, čemuž se zařazením pod kandidátku politických subjektů elegantně vyhnou.⁶⁰

3.2 Účast občanů na politickém procesu

Míra politické participace občanů, tedy jejich zapojení do politického procesu, vykazuje v posledních letech, jak již bylo naznačeno, klesající tendence, které jsou výrazněji pozorovatelné ve vztahu ke komunálním volbám. Politická participace je jedním ze zásadních problémů zastupitelské demokracie, který je navíc ohrožován postupnou evropskou integrací, jež rozdíl mezi národní a místní či regionální politikou, centrem a periferií a dále také městy a venkovem neustále prohlubuje.

Přestože by se mohlo zdát, že občanská participace není pro fungování stranicko-politických systému či pro samotné fungování a existenci politických systémů nějak výrazně důležitá, je to právě zájem občanů a jejich zasahování do politického procesu, které určují legitimitu veřejných úřadů, poskytují prostředky potřebné k efektivnímu

⁵⁹ ČMEJREK, Jaroslav. *Obce a regiony*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Politologie (Alfa Nakladatelství), str. 62-68.

⁶⁰ ČMEJREK, Jaroslav, Václav BUBENÍČEK a Jan ČOPÍK. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada), str. 71.

rozhodování a zejména pak napomáhají politickým subjektům v dosahování jejich cílů.⁶¹

Základním ukazatelem politické participace a jedno z kritérií funkčnosti demokratického systému je volební účast. Ta se již dlouhodobě potýká s klesajícím trendem. K tomuto faktu a jeho následkům existují dva zásadní přístupy, z nichž první považuje volební účast a kandidování občanů za indikátor „kvality demokracie“. Pokles těchto aspektů pak má představovat závažný, až alarmující, jev, který by měl varovat politické elity před ohrožením demokracie. Druhý přístup bere nízkou volební účast optimističtěji, a to jako projev stabilizované demokratické politiky. V tomto případě není upadající zájem občanů chápán jako negativní jev, nýbrž jako přirozený vývoj v situaci, kdy jsou občané spokojeni s aktuálním stavem a s dosavadním vývojem. Varováním politických elit by pak měla naopak být volební účast zvýšená či zvyšující se kontinuálně.⁶²

Na volební účast má také velký vliv typ voleb, z čehož vyplývá fakt, jaké volby jsou pro občany nejdůležitější. Těmi „nejpopulárnějšími“ jsou pochopitelně volby do poslanecké sněmovny, které určují budoucí vývoj České republiky takřka ve všech oblastech života a zejména pak mají vliv na spokojenost občanů ve státě. Komunální volby pak zabírají druhou pozici, neboť občané se kromě státu identifikují také se svojí obcí, ve které žijí nebo se zdržují. Účast ve volbách do Senátu, do krajských zastupitelstev či do Evropského parlamentu pak zdaleka nevykazují takovou volební účast jako předešlé dva jmenované typy.⁶³

Politickou participací občanů však nerozumíme pouze účast ve volbách, nýbrž jedná se také o další formy participace, z nichž můžeme zmínit např. členství a angažování se v zájmových skupinách, které jsme již blíže charakterizovali v předchozích kapitolách, nebo účast na nejrůznějších politicky zaměřených demonstracích. I tyto projevy politické participace jsou nástrojem ovlivňování politiky ve státě a zprostředkovatelem společných zájmů občanů, příp. ukazatelem

⁶¹ ČMEJREK, Jaroslav. *Obce a regiony*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Politologie (Alfa Nakladatelství), str. 69.

⁶² ČMEJREK, Jaroslav, Václav BUBENÍČEK a Jan ČOPÍK. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada), str. 77.

⁶³ ČMEJREK, Jaroslav. *Obce a regiony*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Politologie (Alfa Nakladatelství), str. 70.

(ne)spokojenosti občanů se stavem věcí či jejich vývojem. Vzhledem k tomu, že téma politické participace je velmi rozsáhlé, nelze mu v této práci věnovat dostatečnou pozornost, a proto jsme další formy, které se přímo nemusí dotýkat politických stran, pouze zmínili pro úplnost poskytovaných informací.

3.3 Vztah politických stran na místní úrovni a jejich centrálních organizací

Jak již bylo zmíněno, ve velkých a větších městech dochází k jistému „kopírování“ výsledků voleb do poslanecké sněmovny na výsledky voleb komunálních, a to především ve vztahu k velkým parlamentním stranám působícím současně na místní úrovni.

Centrální politické strany představují jakési jádro, vedoucí buňku, která následně ovlivňuje fungování, činnost a z části i úspěšnost jejich místních odnoží, a to zejména na základě charakteru vnitřní organizace strany, která určuje míru „podřízenosti“ lokálních filiálék, nebo například popularitou, která se přímo odráží na úspěšnosti těchto politických stran v komunálních volbách. Aspekty fungování a činností, které vykonávají politické strany na místních úrovních a které jsou ovlivňovány z „vyšších pater“, zahrnují například tvorbu programu nebo jejich stranickou příslušnost (má se na mysli jejich pravicový/levicový charakter).

Politický program je základem politické kampaně každé strany, na základě kterého by se měl každý volič ve volbách rozhodovat. Povolební koaliční vyjednávání je zase většinou ovlivňováno charakterem a přesvědčením jednotlivých centrálních politických stran. Právě volební program a povolební vyjednávání představují další oblasti, do kterých centrální strany podstatně zasahují, ovšem existují takové činnosti, o kterých rozhodují politické strany na místní úrovni samostatně.

Obce vykonávají v samostatné působnosti pravomoci, které představují určité zájmy obce a které jsou rozděleny na pět základních oblastí: sociální funkce, ekonomické funkce, politické funkce, ekologické funkce, prognostické funkce

a ostatní funkce.⁶⁴ Vzhledem k tomu, že zákonodárným orgánem obce je zastupitelstvo, jehož členové jsou přímo voleni občany obce, a výkonným orgánem rada, jejíž členové jsou pak voleni zastupitelstvem, pak výkon funkcí obce ve své podstatě závisí na výsledcích voleb do zastupitelstva, a tedy na vítězných politických stranách. V případě malých obcí, ve kterých je zastupitelstvo v drtivé většině složeno z nezávislých kandidátů, je samozřejmě tato hypotéza vztahu centrální politická strana vs. její místní organizace nepoužitelná, ovšem ve větších městech, kde jsou etablované politické strany činné, je možné o funkcích obce hovořit jako o jedněch z činností politických stran, čímž se dostáváme k hlavnímu tématu diplomové práce.

⁶⁴ BALÍK, Stanislav. *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Politologická řada, str. 16-17.

4 Činnost politických stran

4.1 Činnosti podle Edvarda Beneše

Činnost politických stran nepředstavuje pouze konkrétní úkoly, které politická strana jako celek činí, ale abychom se právě k těmto konkrétním aspektům jejich činnosti mohli dostat, je zapotřebí rozebrat některé klíčové faktory spojené se zaměřením této činnosti.

Edvard Beneš, významný československý politik, který není obecně považován za politologa nebo sociologa, vydal v roce 1912 sociologické dílo s názvem *Stranictví*, ve kterém se věnoval roli politických stran ve státě, jejich funkcím a činnostem. V roce 2013 byl vydán reprint tohoto díla s názvem *Funkce politických stran*, ze kterého autor diplomové práce převzal některé Benešovy teze k vysvětlení podstaty činnosti politických stran. Benešův výzkum, ač se jedná o více než stoletou práci, představuje totiž i v dnešní době adekvátní základ pro výklad činností politických stran jak na národní, tak na lokální úrovni.

Beneš určuje ráz politických stran pomocí několika faktorů, které ve výsledku formují jejich činnosti. Jedná se o:

- a) poměr konkrétní strany k celku, kterého je součástí – tímto poměrem jsou pak určeny úkoly a cíle strany,
- b) poměr konkrétní strany ke stranám ostatním – tím je určován způsob, kterým strany pracují, a podstatným znakem tohoto způsobu je především vzájemné soupeření stran,
- c) činnost politické strany, která je pasivně prováděna stoupenci strany v celostátním měřítku, čímž jsou dány funkce politických stran,
- d) a organizaci politické strany, kterou si tvoří a prostřednictvím které jedná.⁶⁵

Ad a) Celkem v tomto případě autor míní celý stát/národ a pojednává o otázce, zda je prvotním cílem strany pracovat ve veřejném zájmu či zda se mají kolektivní stranické snahy zaměřovat především na zájem strany a jejích členů, resp. jejích příznivců. Tyto dva odlišné názory rozdělují odborníky již od počátku existence politických stran, avšak na fungování v praxi nemá tento rozpor vliv. Všechny

⁶⁵ BENEŠ, Edvard, Věra OLIVOVÁ, ed. *Funkce politických stran*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2013. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, str. 70.

programové body všech politických stran se nikdy shodovat nebudou, a přesto budou všechny tyto politické strany vždy hlásat zájem prvotně na veřejném blahu. I když se každá strana ve svých konkrétních krocích bude odvolávat na národní dobro, vždy se budou některé jejich kroky navzájem vylučovat, což znamená, že jednotlivé politické strany mají jinou představu o národním blahobytu, kterou vždy budou upřednostňovat na úkor idejí jiných politických stran. Z toho lze usoudit, že politické strany primárně pracují pro dobro strany a členů, a to i přes veškeré snahy přesvědčit veřejnost o opaku.⁶⁶

Druhým zásadním znakem je vzájemný poměr stran, tedy jejich vzájemné soupeření, který samovolně též vyplývá z předchozího výkladu. Společnost se rozděluje na skupiny lidí se stejným zájmem, stejným cílem či ideou. Na základě toho vznikají politické strany, které přebírají zodpovědnost za celý dav a veřejně prosazují zájmy příslušné strany, resp. jejích stoupenců, na úkor stran ostatních. Jak píše Beneš: „*Existence stran znamená vždy zároveň boj zájmů a názorů.*“⁶⁷ Ten také dále rozebírá tento boj a uvádí dvě formy, prostřednictvím kterých politické strany soupeří. Mluvíme o propagandě a agitaci. Přesto, že publikace je vydána jako revidované vydání původní Benešovy vědecké studie s názvem *Stranictví* z roku 1912, teoretické znaky politických stran a jejich funkce, stejně jako problémy s tím spojené, se v průběhu století příliš nezměnily a tyto Benešovy téze, lze vztáhnout i na současnou politiku, která v jádru funguje na stále stejném principu. V současné době se v souvislosti s šířením stranických idejí a s přesvědčováním široké veřejnosti již nehovoří o propagandě a agitaci přímo. Propaganda má v současnosti negativní podtext spojený s minulými režimy, nyní nahrazena spíše „politickým marketingem“, a agitace již byla nahrazena spojením „politická kampaň“. Politický marketing a politická kampaň však stále zůstávají dvěma základními činnostmi politických stran, a to jak na národní úrovni, tak v určité podobě na úrovni regionální či místní, bez kterých by sice zájmy jednotlivých skupin společnosti mohly být interpretovány, nikoliv však účinně prosazovány a šířeny, a proto se těmito pojmy budeme v diplomové práci v nadcházejících kapitolách blíže věnovat.⁶⁸

⁶⁶ BENEŠ, Edvard, Věra OLIVOVÁ, ed. *Funkce politických stran*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2013. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, str. 70-76.

⁶⁷ Tamtéž, str. 95

⁶⁸ Tamtéž, str. 95-97.

Třetím aspektem, který utváří politickou stranu, je charakter její činnosti, který poté určuje obecně samotné funkce politických stran. Z předešlého výkladu vyplývá, že pokud se ve společnosti zformují politické strany jako zastánci názorů a požadavků určitých skupin společnosti, přejímají strany veškerou činnost těchto skupin a ty se dále stávají pasivními. Podle Beneše pak politické strany v moderním demokratickém státě projevují vůli svých stoupců, prosazují své názory o vedení státu a celé společnosti a podílejí se na utváření právních řádů dané země tak, aby byly ku prospěchu občanů. V důsledku se pak politické strany stávají nástrojem projevoování vůle lidu a orgánem pro uplatňování této vůle ve společnosti, což má představovat dvě nejzákladnější činnosti politických stran vůbec. Pokud však tyto teze srovnáme s reálnou činností politických stran a děním na politické úrovni, je patrné, že tato tvrzení jsou velmi nadnesena a přikrášlují podstatu existence politických stran, neboť politické strany již dávno neplní primárně funkci zastávce veřejnosti, nýbrž jejich existence a činnost je orientována především na prospěch sebe sama a svých představitelů, než-li pro blaho veřejnosti.

Poslední důležitý aspekt představuje organizace politických stran, a to především organizace vnější, poněvadž se jedná o nejpatrnější prvek politické strany. Často je mu přikládána až přehnaná důležitost právě proto, že se jedná o nejviditelnější znak, a to i přes to, že právě vnější organizace politické strany není doslova jejím determinujícím znakem, neboť organizované jsou i další kolektivní struktury, které nejsou politickou stranou. Přesto je organizování strany její nezbytnou součástí, která se promítá současně právě do problematiky stran na místní a regionální úrovni. V rámci strany se uplatňuje princip delegace, kdy jsou buď zvoleni či přirozeně uznáváni zástupci politické strany, kteří za ni jednají. Mimo to se organizování strany projevuje právě v jejím rozvrstvení na různé úrovně (národní, regionální, místní), které jsou též založené na delegaci „moci“ ve straně a zároveň na již zmíněném politickém marketingu, který zahrnuje detailně rozpracovaný program strany, prostřednictvím kterého se snaží politické strany získat další stoupence. Organizování stran je navíc dobře patrné během volebních období, kdy dochází k aktivování všech organizačních úrovní strany za účelem získání si veřejnosti. Právě v tomto okamžiku je pro politickou stranu jakožto celostátní kolektivní prvek významná činnost jejích místních

organizací, které jsou voličům bezesporu blíž.⁶⁹ Organizování politických stran má také velký význam pro jejich jednotu a ucelenost, které stranám umožňují v klíčových momentech „(...) okamžitě vyvolat po celé zemi dalekosáhlé akce, působit na lid a dosáhnout tak svých cílů.“⁷⁰

4.2 Politický marketing

Pojem politický marketing je známý přibližně od poloviny 20. století, kdy ho ve své studii použil americký politolog Stanley Kelley. V té době se teorie, metody, techniky a sociální postupy vedoucí k přesvědčení občana, aby podpořil určitý politický subjekt, netěšily takového zájmu jako tomu dnes, ovšem během třicetiletého vývoje se politický marketing rozšířil do západní Evropy, celé Severní Ameriky, ale i do Austrálie, a tento koncept přesvědčovacích metod se kromě volebního období přenesl velmi rychle do každodenní politické rutiny.

Nástroje politického marketingu jakožto interdisciplinárního oboru byly odvozeny od marketingu ekonomického, který představoval základ vytvoření koncepce pro uspokojování potřeb na politickém trhu a dosahování určitých cílů jednotlivých politických subjektů v politickém prostředí. Základní nástroj stále představuje výzkum. Výzkumy zjišťují potřeby občanů, na základě kterých je pak politický subjekt schopen vypracovat odpovídající nabídku, která je však oproti nabídkám ekonomického marketingu jednorázová a především pak spojena s hodnotovým přesvědčením občana.⁷¹

Podle politoložky Jennifer Lees-Marshment, která se politickým marketingem dlouhodobě zabývá a která vypracovala ve své publikaci *Political marketing* jeho koncepční model, podle kterého politický marketing představuje „...spíše způsob myšlení politických stran: jak nahlížíjí na potřeby a názory voličů a jak se v souvislosti s nimi chovají. Klíčovým aspektem je to, co dělají: jejich výrobkem je v zásadě jejich

⁶⁹ BENEŠ, Edvard, Věra OLIVOVÁ, ed. *Funkce politických stran*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2013. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, str. 115-121.

⁷⁰ Tamtéž, str. 121.

⁷¹ KUBÁČEK, Jan. *Slovník politického managementu a volebního marketingu*. Praha: Grada, 2012, str. 52-53.

*chování, které zahrnuje vedení, kandidáty, zaměstnance, členy, symboly, činnost a také současnou i navrhovanou politiku.*⁷²

Základní tři nástroje, které politický marketing využívá, jsou *segmentace politického (volebního) trhu, positioning a vytváření a aplikace politických strategií*.⁷³ *Segmentací volebního trhu* rozumíme rozčlenění politického trhu na skupiny voličů s obdobnými požadavky a názory, a to na základě nejrůznějších kritérií (např. pohlaví, věk, místo bydliště, apod.). Cílem segmentace politického trhu je vytvoření efektivní politické kampaně.⁷⁴ *Positioning* znamená záměr politického marketingu vnuknout voličům určitý úhel pohledu (v souladu s voličovými představami o kandidátovi, přesvědčením a hodnotách) na příslušného kandidáta. Kandidáti zastávají určitou pozici v politickém prostoru, která závisí na voličových představách a která je reprezentována jeho pozicí ve vztahu k ostatním konkurenčním subjektům.⁷⁵ Posledním základním nástrojem je *vytvoření a aplikování vhodných politických strategií*, které jsou pak založené na předchozím shromažďování a analýze informací. Politické strategie zahrnují jak postupy zajišťující vhodné podmínky pro fungování politické strany, ale zároveň vhodně sestavený katalog nabídek, který má za úkol zajistit maximalizaci volebního zisku a kromě toho také politických zdrojů, které jsou rozhodující pro další politickou činnost příslušné strany.⁷⁶

Specifickou oblastí politického marketingu je poté marketing volební. Ten se od politického marketingu, přesto že je jedním z jeho specializovaných odnoží, odlišuje zejména v oblasti konkrétního zaměření. Volební marketing je zaměřen přímo na volební trh a voliče v období předvolebních kampaní, kdežto politický marketing představuje proces, který se prolíná s řadou dalších různých oborů, a oblast, kde se uplatňují odborníci z mnoha profesí (sociologové, psychologové, novináři, výzkumníci, marketéři, apod.) a je tedy uplatňován i v mezivolebním období.⁷⁷

⁷² ŠARADÍN, Pavel. *Politické kampaně, volby a politický marketing*. V Olomouci: Periplum, 2007. Studie a analýzy (Periplum), str. 11.

⁷³ Institut politického marketingu. *Politický marketing*. [online]. [cit. 21. 11. 2019]. Dostupné z: <http://politickymarketing.com/glossary/politicky-marketing>

⁷⁴ KUBÁČEK, Jan. *Slovník politického managementu a volebního marketingu*. Praha: Grada, 2012, str. 63-64.

⁷⁵ Tamtéž, str. 54.

⁷⁶ Tamtéž, str. 65-66.

⁷⁷ KUBÁČEK, Jan. *Slovník politického managementu a volebního marketingu*. Praha: Grada, 2012, str. 64.

4.3 Politická (předvolební) kampaň

Politická kampaň, jinak nazývaná též agitace či častěji volební kampaň, zahrnuje soustavu procesů, plánování a propagování politické strany jako celku za účelem získání co největšího počtu voličů na svoji stranu. Základem je již zmiňovaná strategie politické strany, která zahrnuje minimálně teoretické poskytování toho, co voliči, resp. obecně lidé, chtějí, a dále z propagování myšlenek a názorů příslušné politické strany.⁷⁸

Klíčové je tedy pro politickou kampaň právě vypracování strategie. Ta má za úkol jasně vysvětlit, jakým způsobem bude dosaženo stanovených cílů a její reakcí na požadavky lidí přesvědčit voliče k hlasování pro danou politickou stranu, a to ještě před spuštěním samotných voleb. Současně se jedná o časově omezený proces, během kterého musí být strategie uplatněna a přijatelně propagována právě za účelem oslovení a získání co největšího počtu voličů. Součástí strategického plánu je poté taktika. Ta představuje konkrétní kroky a metody, které daná politická strana zvolí či které užívá k tomu, aby stanoveného cíle opravdu dosáhla. Vytváření politických kampaní a jejich úspěšnost závisí zejména na uplatnění marketingových nástrojů, které se v zásadě neliší od jejich využívání v komerční sféře.

Úspěšnost volebních kampaní, resp. volebních strategií, spočívá na konkrétních krocích, které strana provádí, přičemž odborníci mají různé pohledy na klíčové aspekty této úspěšnosti. Uvedme proto alespoň některé z nich:

- a) dle Josepha Napolitana je klíčové načasování jednotlivých kroků strategie,
- b) Bruce Newman považuje za zásadní složení a organizaci týmu, který se na kampani podílí, stejně jako jejich práci,
- c) Newman dále uvádí, že využívání nových technologií přispívá k rychlejšímu a lepšímu zacílení na voliče,
- d) Dick Morris považuje za nejdůležitější prvek strategie její komunikační a mediální složku, tedy vytvoření jasného a srozumitelného sdělení kampaně.

Mimo to by měly být před zpracováním samotné strategie analyzovány silné a slabé stránky příslušné politické strany a to zejména metodou komparace s předešlou volební kampaní, jejích cílů, výsledků, přehledu voličů a užitých témat. Na to poté

⁷⁸CHYTILEK, Roman, Otto EIBL a Anna MATUŠKOVÁ. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, str. 38-39.

navazuje analýza prostředí, ve kterém se politické strany uchází o moc. Jde především o analýzu volebního systému a legislativy v této oblasti a o stanovení konkurence a případných koaličních stran. Na těchto dvou analytických částech by měla být následně vypracována příslušná volební strategie, která bude reagovat na zjištěná data.⁷⁹

4.3.1 Druhy volebních kampaní

V publikaci *Teorie a metody politického marketingu* je mimo jiného definována volební kampaň jako „*období od rozhodnutí kandidovat až do momentu voleb*“⁸⁰. Můžeme říci, že se jedná o širší vymezení pojmu volební kampaň. Tu obecně rozdělujeme na určité druhy, přičemž jejich konkrétní vymezení opět závisí na přístupu autora k problematice a na úhlu jeho pohledu. Publikace nám proto poskytuje několik možných způsobů dělení, z nichž první je způsob historický. Ten dělí volební kampaně na tradiční, moderní a postmoderní. Podrobněji je však rozebráno dělení polského autora Roberta Wiszniowskeho, který rozdělil kampaně z hlediska jejich orientace. Jedná se o kampaně orientované stranicky, na kandidáta a na voliče.

Stranicky orientované kampaně

V publikaci přiřazují stranicky orientované kampaně ke kampaním tradičním, které byly uplatňovány zejména od poloviny 20. století. Jednalo se o kampaně organizované výlučně samotnými politickými stranami, které spoléhaly na širokou členskou základnu a loajálnost voličů a pro svoji prezentaci a propagaci využívaly zejména tištěných materiálů a médií, přímou komunikaci s voliči přímo v jejich domácnostech, veřejné meetingy a kulturní akce. Zároveň se však jednalo o neorganizovanou činnost, která byla často nesrozumitelná a nesystematická.

Kampaně orientované na kandidáta

Tento způsob byl uplatňován do 70. let minulého století a je ekvivalentní ke kampaním moderním. Souvisí především s nástupem televize, větší finanční náročností a nově také využíváním externích politických poradců. Jak již název napovídá, kampaně byly založené zejména na propagování konkrétních politiků než celé strany a tudíž se kampaně staly více centralizovanými. Mimo to byla upozaděna členská základna a do popředí se dostali placení specialisté. Kromě tištěných médií

⁷⁹CHYTILEK, Roman, Otto EIBL a Anna MATUŠKOVÁ. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, str. 152-156.

⁸⁰ Tamtéž, str. 159.

a materiálů byly nově politické strany, resp. jejich lídři, propagovány v televizi s čímž také souvisí vzrůst finanční náročnosti. Byly vynakládány finanční prostředky jak na propagační materiály – letáky, brožury, plakáty, reklamy v novinách i v televizním vysílání; tak na externí specialisty.

Voličsky orientované kampaně

Poslední typ volebních kampaní odpovídá kampaním postmoderním a jsou využívány od 70. let 20. století. Liší se opět v objektu zaměření, kterým se stávají zejména potřeby voličů (přesto, že na zájmy voličů by měla politická strana hledět primárně ve všech obdobích), kterým se politické strany snaží přizpůsobit. Proto taky dochází k decentralizaci činností jednotlivých stran a kandidátů, kdy v různých regionech může být kampaň vedena s určitými distinkcemi, přičemž jsou veškeré činnosti centrální strany i jejích lokálních částí určitým způsobem navzájem koordinovány. Roste význam novějších komunikačních kanálů, a proto jsou najímáni mediální poradci, stejně jako dochází k rozmachu agentur provádějících předvolební průzkumy. Mimo to se hojně začíná využívat institut tzv. permanentní kampaně, která představuje nikdy nekončící proces propagace strany a jednotlivých politiků, konfrontace s ostatními politickými subjekty, a to za účelem vytvoření vztahu mezi politickým aktérem a voliči.⁸¹

Jak již bylo uvedeno výše, existuje větší množství způsobů, kterými lze volební kampaň vymezit, a v předešlých odstavcích bylo objasněno základní dělení, v praxi však téměř vždy dochází ke kombinaci všech zmíněných způsobů. Mimo to lze kampaně dále rozdělit dle způsobu jejího vedení a způsobu komunikace politických aktérů s veřejností. Tomuto hledisku se věnoval Gary A. Mauser, americký politolog, jež vymezil volební kampaně následujícím způsobem:

- marketingově orientované – organizované zejména najatými externími specialisty, realizované prostřednictvím masmédií a nejrůznějších analytických nástrojů,
- orientované na masmédiá – dle Mausera neprofesionální druh kampaně, která má za cíl především zviditelnit nové neznámé politické subjekty prostřednictvím médií,

⁸¹ CHYTILEK, Roman, Otto EIBL a Anna MATUŠKOVÁ. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, str. 218.

- profesionálně organizované – založené na porozumění voličům s využitím odborných konzultantů,
- založené na stranické mašinérii – obdobné jako jsou kampaně tradiční, tedy čistě politicky (ne)organizované, které Mauser považuje za neprofesionální.⁸²

4.3.2 Strategie volebních kampaní

Stejně jako u všech ostatních aspektů volebních kampaní a jejich vymezení či rozčlenění, i strategie jsou často autory děleny podle nejrůznějších hledisek. Přesto však v praxi dochází k prolínání všech nebo alespoň některých jejích typů. V odborné literatuře můžeme opět získat rozdělení strategií podle směru jejich orientace, a to na strategie orientované na stranu, jež jsou založeny na ztotožnění se politického subjektu s voliči, strategie zaměřené na problémy, které se věnují specifickým politickým otázkám (např. životnímu prostředí) a vyhledávají tak specifickou voličskou základnu, a konečně zejména v poslední době strategie zaměřené na image, tedy celkový dojem ať celé politické strany nebo některých kandidátů.

Další rozdělení dostáváme od polského politologa Dariusze Skrzypińskiego, který strategie rozdělil na strategii utvrzování, strategii rozšiřování, strategii neutralizace a strategii obrácení. Jedná se o rozdělení na základě vztahu politického aktéra s voličem a cílem prvně zmíněného typu je utvrdit již rozhodnuté voliče v jejich názoru a vybudovat takovou pozici politického aktéra, která odolá konkurenčnímu působení ostatních stran či kandidátů. „*Strategií politické strany je vybudovat image produktu na základě vlastností, které odpovídají očekáváním voličů.*“⁸³

Druhým typem je strategie rozšiřování, která je zaměřena na nově volící a nerozhodnuté voliče, a to prostřednictvím informací identifikujících stranu jako celek, její názory a cíle a současně prostřednictvím určitého emocionálního apelu. Jak již název napovídá, cílem této strategie je rozšířit voličskou základnu a své pole působnosti.

Strategie neutralizace představuje přesvědčení voličů konkurenčních stran k nečinnosti, tedy aby danou konkurenční stranu nevolili. Jedná se o ne vždy morální

⁸² CHYTILEK, Roman, Otto EIBL a Anna MATUŠKOVÁ. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, str. 159-162.

⁸³ Tamtéž, str. 168.

počinání, které probíhá zejména na základě připomínání jistých nevydařených či neúspěšných aktivit konkurenčních stran s cílem odradit jejich voliče.

Poslední typ strategie představuje strategie obrácení, které mají za úkol přesvědčit voliče konkurenčních stran k hlasování pro danou stranu, která tuto strategii uplatňuje.

Nejčastěji však dochází k dělení strategií na tzv. „vyzyvatele“ a „obhájce“. Jedná se o rozdělení dle charakteru politického aktéra a to z pohledu jeho pozice, tedy zda se jedná o takový subjekt, který v dané chvíli úřaduje, či takový, který se o jeho pozici ve volbách uchází. Výhody i nevýhody existují na obou stranách a úspěch tak záleží na jejich správném využití a současně uvědomění si svých slabých míst. Obhájce se však zákonitě nachází v rámci volební kampaně v lepší pozici oproti vyzyvateli, neboť jeho politická značka je již zavedena, známa, lidé vědí, co od kandidáta očekávat a ten má současně vytvořenou širší síť významných kontaktů, které jsou v kampani využívány k propagaci a upevňování jeho pozice. Vyzyvatel má potom možnost uplatnit strategii obrácení a využít v kampani případné neúspěchy obhájce v jeho předchozím funkčním období ve svůj prospěch. Mimo to je podstatné pro úspěch vyzyvatele začít svoji volební kampaň včas, najít si kontakty, které bude moci efektivně využít, a propagovat svůj volební program a jeho body, které budou kladně působit na voliče.

Výše uvedená situace vyzyvatele a obhájce byla popsána především z pohledu kandidatury dvou konkrétních osob. Příklad, kdy proti sobě stojí politické strany, je v jádru stejný, avšak některé aspekty rozhodování voličů se tím mění, neboť se nejedná o dva samostatné stojící subjekty s jasně vymezenými názory, ideologií a programem, nýbrž o dvě skupiny osob, v rámci kterých mohou působit různé názorové směry. Situace se pak pro voliče stává obtížnější a pro úspěch dané politické strany je klíčová především její jednotná image.⁸⁴

4.3.3 Negativní kampaň

V rámci politického marketingu a zejména poté během předvolebního období můžeme pozorovat cílené negativní projevy představitelů jednotlivých politických

⁸⁴CHYTILEK, Roman, Otto EIBL a Anna MATUŠKOVÁ. *Teorie a metody politického marketingu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, str. 167-169.

stran vůči ostatním politickým stranám jako celku či jejich lídrům, popř. členům. Negativní kampaň, někdy také označována jako antikampaň, představuje specifickou formu předvolebního boje, který může mít za cíl zpochybnit volební program jiné strany či zpochybnit důvěryhodnost jiného politického kandidáta, případně vyvolat jakoukoliv negativní reakci u voličů vůči konkurenční straně/kandidátovi/oběma. Představuje nástroj, jehož podstatou je najít a využít záporné stránky soupeře, a to jak v osobním životě, politickém programu nebo politických postojích, tzn. zdůraznit slabiny soupeřova chování, argumentaci, osobnosti, apod., což by mělo vést k jeho oslabení či naopak upevnění pozice útočícího subjektu.

Negativní kampaně se využívaly již od poloviny 20. století, ovšem jako plnohodnotný nástroj politického marketingu jsou brány až přibližně od 80. let, a to zejména v Americe, kterou lze považovat za „kolébku“ negativní kampaně a negativní reklamy. V České republice se tento fenomén objevil až s příchodem nového tisíciletí.

Obecně je negativní kampaň vnímána společností záporně, ale přesto je v předvolebních diskuzích a kampaních stále hojně využívána. Důvodem toho je, že negativní kampaň zkrátka funguje a i přesto, že je vnímána společností negativně, je to způsob ovlivňování, který je zaměřený především na emoce voliče a logiku odsouvá do ústraní. Proto je její rozkvět spjat s obdobím, kdy začala být využívána televize jako medium, které na emoce masového publika efektivně působí, přičemž v dnešní době je kromě televize nejčastěji využíván internet. Někteří teoretikové se shodují, že užívání negativní kampaně může přispívat k neustále klesající volební participaci či podněcovat nezájem o politiku ve společnosti.

Přestože je užívání negativní reklamy často voliči odsuzováno, jedná se o efektivní metodu, která je mnohdy účinnější než kampaně pozitivní a v současné době již představuje standardní volební taktiku. Ta v sobě ale nese i jistá rizika, se kterými je potřeba počítat, neboť i chytře zpracovaná negativní reklama může mít nežádoucí účinky. Zpravidla se v literatuře uvádí tři základní situace (varianty), které mohou nastat:

- negativní reklama přivodí svému zadavateli více negativních pocitů než subjektu, vůči kterému negativní reklama směřuje (jedná se o opačný účinek reklamy zvaný *Boomerang effect*),

- negativní reklama vyvolá pocit soucitu s protistranou/protikandidátem, vůči kterému je použita a paradoxně mu přinese více užitku než jejímu zadavateli, soupeř je v pozici oběti a účinek pozitivní reklamy má opět nesprávný směr (tzv. *the victim syndrom*),
- užití negativní reklamy vyvolá negativní reakce v obou směrech – jak vůči soupeři, tak vůči zadavateli a důsledkem může být, že volič nepodpoří ani jednu ze stran/kandidátů (tzv. *the double impairment effect* = dvojnásobně poškozující účinek).⁸⁵

Používání negativní kampaně přitom není pouze záležitostí parlamentních stran či projevem konkurenčního boje v rámci voleb prezidentských či do Evropského parlamentu. Tento komunikační nástroj je využíván také na lokálních úrovních, přičemž cílová snaha se neliší od cílů negativní kampaně na celostátní úrovni.

Ve vztahu k parlamentním stranám můžeme uvést příklady negativní kampaně od jejích silnějších počátků v roce 2008, kdy proti sobě ve volbách do Poslanecké sněmovny stály dvě etablované a silné strany ODS a ČSSD. ODS využila multimédia a spolupráci s režisérem Filipem Renčem k natočení krátkých video spotů⁸⁶, ve kterých narážela na tehdy často diskutovanou potencionální spolupráci mezi KSČ a ČSSD viditelnými nápisy „KSČSSD“. Východiskem pro hlavní postavu, která se ve spotech dostala do nepříjemné situace, byla modrá turistická značka vpravo, která v kampani znázorňuje přechod k pravicové ODS. Spoty byly navíc doprovázeny heslem: „ODS přináší plus pro každého“, na které reagovala soupeřící ČSSD vytvořením billboardů „ODS Mínus“ (viz Příloha č. 2).⁸⁷

Jak již bylo řečeno, negativní kampaně jsou využívány i v rámci konkurenčního boje na místní úrovni, ovšem v této rovině je jeho využití značně omezené, a to z důvodu často předvídatelných výsledků či malého počtu politických stran, které mají ve městě svoji základnu.⁸⁸ V komunálních volbách se často nejedná o negativní

⁸⁵ LEBEDOVÁ, Eva. *Negativní kampaně a politická reklama ve volbách*. V Olomouci: Periplum, 2008. Studie a analýzy (Periplum), str. 14-29.

⁸⁶ Spoty jsou online dostupné na internetovém serveru YouTube. Video spot s názvem „ODS – Indiana Jones“ dostupný z: https://www.youtube.com/watch?v=e_LuVuw-cfo a video spot s názvem „ODS – kovboj“ dostupný z: https://www.youtube.com/watch?v=4_03_MDDCtE.

⁸⁷ Institut politického marketingu. *Negativní kampaně v ČR: divoký západ reklamy*. [online]. [cit. 23.11.2019]. Dostupné z: <http://politickymarketing.com/negativni-kampane-v-cr>

⁸⁸ Záměrně je v diplomové práci uvedeno „ve městě“, neboť v obcích i v malých městech se o předvolebním boji politických stran příliš hovořit nedá, jak již vyplývá z předchozího výkladu o politických stranách na lokální úrovni.

kampaň řízenou přímo konkurenční politickou stranou, nýbrž se jedná o aktivity vyvíjené příznivci určité politické strany, které se ve svých důsledcích od negativní kampaně samy distancují.

Pro uvedení příkladu je tedy vhodné použít negativní kampaně vedené v rámci komunálních voleb v roce 2018 v hlavním městě Praze. Antikampaň byla v loňském roce vedena v Praze například proti Straně zelených, kdy skupina anonymů založila na Facebooku stránku s názvem „Odvrácená tvář Prahy 4“, na které publikovala články směřující proti starostovy městské části Prahy 4 Petru Štěpánkovi a Straně zelených.⁸⁹ Po Praze bylo nadále zjištěno několik zničených billboardů strany SPD, která z vandalismu vinila Piráty, kteří se od této akce distancovali. Falešné obviňování a případné žalování stran za šíření pomluv a lží či poškozování cizí věci se dá v rámci politického marketingu též považovat za negativní reklamu, tudíž můžeme konstatovat, že negativní kampaň byla využita téměř všemi kandidujícími stranami v pražských komunálních volbách. Nejčastější negativní kampaň však představovaly krádeže volebních letáků z veřejných zařízení, které zaznamenala KSČM, KDU-ČSL, ČSSD i Piráti.⁹⁰

4.4 Koaliční vyjednávání

Další výraznou formou činnosti politických stran, která je markantní jak na parlamentní úrovni, tak na úrovni lokální, je koaliční vyjednávání, které následuje po oznámení výsledků voleb.

Podstatou tvoření koalic je snaha o uzavření „spojenectví“ tolika politických subjektů, aby společně představovaly nadpoloviční většinu, což je pro volební systémy poměrného zastoupení v multipartistických systémech charakteristické, neboť k situacím, kdy jediná strana tvoří nadpoloviční většinu, dochází velmi výjimečně.

4.4.1 Typy koalic

Teorie koalic rozeznává koalice minimální vítězné, tedy takové, které jsou složeny z nejmenšího možného nutného počtu členů/stran, a koalice velké, tedy složené z více

⁸⁹ Facebooková stránka „Odvrácená tvář Prahy 4“ již ke dni 25.11.2019 neexistuje.

⁹⁰ iRozhlas. *Štvavý leták, anonymní články i erotické video. Kandidáti před komunálními volbami čelí útokům*. [online]. [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/komunalni-volby-2018-negativni-kampan-utoky-antikampan-cssd-spd-pirati-video_1810030731_kno

členů/stran, než by bylo zapotřebí. Většinou jsou nadměrné koalice tvořeny dvěma dominantními stranami na politické scéně, úskalí těchto spojení ovšem spočívá především v jejich ideové nepropojenosti, tzn. většinou se tyto dvě dominantní strany ideově neshodují, případně pokud je koalice složena z více subjektů propagujících odlišné zájmy, zákonitě se stává vyjednávání složitějším.

Minimální vítězné koalice pak můžeme dělit na ty, které se ideově shodují, a ty, které se ideově neshodují. První typ je nejlogičtější řešením povolební situace – je složena pouze z tolika subjektů, kolik je potřeba k vytvoření většiny, a zároveň si jsou členové ideově blízko. Druhý typ je složený rovněž z přesného počtu subjektů tak, aby tvořily většinou, ovšem každý ze subjektů je z opačné části politického spektra. Tato situace nastává zpravidla ve dvou případech, a to pokud sám vítěz voleb netvoří nadpoloviční většinu a než aby vytvořil s dominantní stranou opačného pólu velkou koalici, vytvoří minimální vítěznou koalici s menší stranou, ideově nepropojenou, která nebude představovat natolik významného člena koalice. Druhým případem jsou personální důvody, kvůli kterým není utvořena ideově propojená koalice i přes to, že by mohla být.

Mimo to navíc existují koalice široké a koalice všestranné. Koalice široká je charakteristická spojením téměř všech relevantních politických sil, tzn. je tvořena více jak dvěma politickými stranami, dohromady spojuje více subjektů než je jich potřeba k nadpoloviční většině a spolupracují v ní subjekty ideově nesourodé. Zpravidla pak tato koalice nechává stranou jednoho politického partnera či politický proud, na základě čehož rozdělujeme široké koalice utvořené pouze bez tohoto jednoho člena, nebo proti němu. Tyto koalice vznikají proto, aby bylo zapojeno co nejvíc politických subjektů do společné zodpovědnosti.

Koalice všestranné, jak již název napovídá, je zpravidla tvořen všemi relevantními politickými silami, které se podílejí na vládě. Kromě ostatních důvodů, které vedou k vytvoření jakéhokoliv typu nadměrné koalice, může být důvodem vzniku koalice všestranné pragmatismus. Vítězná strana, která se neuchýlí k vytvoření minimální vítězné koalice (a tudíž nebude čelit střetům s opozicí), má v případě menšího úspěchu v dalších volbách šanci, že budoucí vítězná strana se zachová obdobně a přizve ji opět do exekutivy.

Pokud bychom se snažili zařadit konkrétní koalice jak na národní úrovni, tak na úrovni místní či regionální, je více než možné, že nebude možné konkrétní koalici přiřadit ke konkrétnímu typu, neboť jak už to v praxi bývá, všechny typy (některé více, některé méně) se navzájem prolínají. Mezi koalicemi velkými a širokými nebo např. mezi minimálními vítěznými ideově propojenými/nepropojenými existuje opravdu tenká hranice, která ne vždy je zřetelná.⁹¹

4.4.2 Koalice v komunální politice

Koaliční vyjednávání v komunální politice je procesem, o kterém se lze bavit pouze v souvislosti s obcemi s vyšším počtem obyvatel, tudíž větším počtem zastupitelů a v důsledku i vyšším počtem členů rady. Proto nemá smysl se věnovat výkladu o koaličním vyjednávání, pokud se v obci rada neustanovuje. Jak jsme již také několikrát avizovali, v malých obcích je do voleb často registrována jediná politická strana či častěji jediné sdružení nezávislých kandidátů. Pokud na politickou scénu nevstupuje více politických stran či hnutí, které by měly možnost soupeřit o moc, ani zde není přílišný potenciál pro výklad vytváření koalic.

Diskuze o tvoření koalic v komunální politice se často točí pouze kolem obsazení postu starosty a místostarosty, což je ovšem vzhledem k jejich slabému postavení a především reprezentativní roli irelevantní, neboť výkonnou moc drží v rukou rada obce. Obecně vytváření koalic představuje pro teorii koalic mnoho problémů, protože jejich tvorba a fungování na komunální úrovni zdaleka neodpovídá úrovni národní.

Specifikem koalic v komunální politice bývá členství v koalici, které závisí především na personálním zastoupení daného politického subjektu v radě. V případě, kdy se však od člena rady v dané koalici jeho „mateřský“ politický subjekt distancuje, není možné tento politický subjekt brát jako člena koalice, nýbrž je k ní počítán pouze daný radní (či více). Členem koalice se pak automaticky také nestává ten politický subjekt, který ač z opozice hlasoval pro navržené kandidáty koalice – většinou z důvodu, že nelze prosadit kandidáta vlastního. Podpora člena opozice, který hlasoval pro navrženého člena koalice, v tomto ohledu po volbě většinou končí.

⁹¹ BALÍK, Stanislav. *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Politologická řada, str. 35-47.

Dalším úskalím pro teorii koalic spočívá v často rozhodujících osobních vztazích, které mohou snadno ovlivnit volbu rady a současně tvorbu koalic. Mimo to výchozím předpokladem teorie koalic jsou ambice politických subjektů získat podíl na moci a získat vliv, ovšem tyto ambice nejsou na komunální úrovni a zejména pak v menších a středních obcích tak pozorovatelné, neboť mnoho subjektů uspokojí pouze pozice, ve které může prosazovat své vlastní zájmy, či získání „prestižního“ společenského postavení. Teorie koalic pak naráží také v případech, kdy je vytvořené spojení chápáno jako volné nebo jako pouhé společenství jednotlivců. Často se také v rámci jedné politické strany vyskytuje více názorových proudů, které tvoří svoji politiku.⁹²

Jednou z výrazných odlišností české komunální úrovně oproti národní je fakt, že v rámci municipalit není fakticky možné vytvořit menšinovou koalici, neboť zákon o obcích vyžaduje ke zvolení členů rady nadpoloviční většinu všech zastupitelů⁹³ na rozdíl od parlamentní úrovně, kde dle Ústavy rozhoduje nadpoloviční většina přítomných poslanců⁹⁴ – přesný potřebný počet se pak snižuje společně s narůstající absencí poslanců při hlasování, což dává prostor k reálné šanci pro odsouhlasení menšinové vlády.

⁹² BALÍK, Stanislav. *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Politologická řada, str. 48-50.

⁹³ § 87 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ Čl. 39 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

5 Občanská demokratická strana

Občanskou demokratickou stranu lze z dlouhodobého hlediska označit za nejvýznamnější pravicovou politickou stranu, která se zásadně podílela na utváření politického prostoru České republiky. ODS sebe sama charakterizuje jako stranu liberálně - konzervativní, která klade důraz na zachování tradičních hodnot evropské civilizace.

Z programu ODS lze vyjmout základní charakteristické prvky, kterými jsou především snaha o prosazení svobodného a volného trhu, svobody jednotlivce, vlády práva a fungující liberální demokracie po vzoru západních demokracií. Další cíle, uvedené v programu, představují například prosazování soukromého vlastnictví, podnikavosti, nízké daňové zátěže, co nejnižší možné míry byrokracie, ochrany soukromí, bezpečnosti a dlouhodobě zdravých veřejných financí. V oblasti zahraniční politiky klade ODS důraz na pěstování silných transatlantických vazeb, a to jak z hlediska bezpečnosti České republiky, tak i z hlediska snahy o rozšiřování demokratického prostoru ve světě.

Postoj ODS k Evropské unii je možné označit za racionální až střídavý. ODS se na stupnici mezi euroskeptickými a eurooptimistickými stranami pohybuje přibližně okolo středu. Považuje za důležitou ochranu národních zájmů České republiky, zároveň ovšem podporuje efektivní mezinárodní spolupráci.⁹⁵

Základní cíle ODS jsou zakotveny v 2. článku jejích stanov:

„Hlavní cíle strany:

- a. být stranou schopných, podnikavých a sebevědomých občanů, kteří dokážou převzít odpovědnost sami za sebe, za svou rodinu, za svoji obec a za stát,*
- b. být stranou demokraticky utvářenou, s moderní evropskou strukturou, jejíž členové se budou aktivně podílet na každodenní práci samosprávy, státní správy, parlamentu a vlády,*

⁹⁵ ODS. *Základní informace o občanské demokratické straně*. [online]. [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas/stanovy>

- c. *být stranou navazující na tradice evropské křesťanské civilizace, na humanitní a demokratické tradice první republiky a na zkušenosti současných západních demokracií,*
- d. *být stranou, která rozhodně odmítá marxistickou a leninskou ideologii ve všech jejích projevech a důsledcích a jejímž členům jsou cizí jakékoli socializující a kolektivizující tendence v ekonomice i politice,*
- e. *být stranou, jejíž členové budou aktivně spoluvytvářet soukromé vlastnictví a volný trh zboží, práce a myšlenek,*
- f. *být stranou, jejíž sociální politika nepovede k rovnosti v přerozdělování, ale k rovnosti v příležitostech k uplatnění,*
- g. *být stranou občanů respektujících právní řád, chránících svá práva a svobody a respektujících práva a svobody ostatních,*
- h. *být stranou, jejíž členové se budou aktivně podílet na rozvoji našeho životního stylu, na rozvoji kultury práce a bydlení, kultury volného času i lidských vztahů,*
- i. *být stranou podílející se na obrovském úkolu dospět k harmonii mezi ekonomikou a životním prostředím.“⁹⁶*

Občanská demokratická strana je činná i v oblasti mezinárodní spolupráce a udržuje partnerské vztahy s několika dalšími zahraničními subjekty. Je například členem Evropské demokratické unie či Mezinárodní demokratické unie, ve kterých se sdružují liberální, konzervativní a demokratické strany.

Od vstupu České republiky do Evropské unie si ODS drží své místo i na poli Evropského parlamentu. Po úspěchu ve volbách v roce 2004 se ODS dostala i na půdu Evropského parlamentu, kde se stala součástí frakce Evropské lidové strany - Evropská demokraté. Po volbách do EP, které se konaly v roce 2009, byla ODS jedním ze zakládajících členů politické skupiny Evropská konzervativci a reformisté, jejíž

⁹⁶ Čl. 2 odst. 1 stanov ODS. [on-line]. [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/onas/stanovy>

součástí je strana dodnes.⁹⁷ V současnosti má tato skupina 70 členů z různých členských zemí Evropské unie.⁹⁸

5.1 Vznik ODS

Po Sametové revoluci, která proběhla roce 1989, se hlavním politickým subjektem, který hrál roli při přechodu Československa k demokratickému režimu, stalo Občanské fórum.

Dne 13. října 1990 byl na sněmu zvolen nový předseda OF, federální ministr financí, Václav Klaus a jak on sám avizoval, jeho cílem, a lidí okolo něj, byla přeměna OF na politickou stranu. Tento „reformativní proud“ měl uvnitř OF velké zastoupení a výsledkem toho bylo přijetí tzv. „Výchozího politického programu Občanského fóra“ dne 12. ledna 1991, a to velmi výraznou většinou hlasujících. Tento dokument představoval konečný přerod hnutí na pravicově orientovanou politickou stranu.⁹⁹

Tento vývoj OF měl i své odpůrce, jakými byli např. Pavel Rychetský, Jiří Dienstbier a Petr Pithart. Základní názorový nesoulad vedl k mimořádnému sněmu Občanského fóra, tzv. „rozlučkovému“, na základě kterého bylo Občanské fórum rozděleno na dva samostatné subjekty, a to Občanskou demokratickou stranu a Občanské hnutí. Po těchto událostech byl v Praze dne 4. března 1991 oficiálně ustaven přípravný výbor Občanské demokratické strany, jehož předsedou byl ustanoven Václav Klaus.¹⁰⁰

Ustavující kongres ODS proběhl v Olomouci ve dnech 20. - 21. dubna téhož roku a na tomto kongresu byly schváleny dva nejzákladnější dokumenty, a to programové prohlášení ODS, které neslo název „Cesta k prosperitě“, a Stanovy ODS.

ODS byla na kongresu ustavena jako demokratická, konzervativní politická strana. Dále bylo zvoleno vedení strany, které mělo tři členy, a výkonná rada strany,

⁹⁷ ODS. *Historie občanské demokratické strany*. [online]. [cit. 12.11.2019]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas/historie>

⁹⁸ Evropský parlament. *Skupina Evropských konzervativců a reformistů*. [online]. [cit. 12.11.2019]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/elections-2014/cs/political-groups/european-conservatives-and-reformists-group/>

⁹⁹ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 13.

¹⁰⁰ ODS. *Historie občanské demokratické strany*. [online]. [cit. 13.11.2019]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas/historie>

kteřá měla sedmnáct členů a byla na ustavujícím kongresu pověřena, aby bezodkladně uspořádala první řádný kongres strany. Historicky prvním předsedou ODS byl zvolen Václav Klaus. Na kongresu bylo také doporučeno místním a oblastním sdružením, aby neumožnily kandidaturu bývalých členů KSČ do stranických funkcí a zastupitelských orgánů.¹⁰¹

Po vzniku ODS se k této straně přidalo 39 členů Federálního shromáždění a 33 členů České národní rady. Hlavním cílem ODS bylo vítězství v příštích parlamentních volbách, které se měly konat přibližně za rok a právě toto časové období měla ODS na vytvoření funkční a úspěšné politické strany.¹⁰²

5.2 Vývoj ODS od roku 1992

ODS svůj hlavní cíl, který si po svém založení kladla, splnila a parlamentní volby v roce 1992 přesvědčivě vyhrála v koalici s KDS s volebním výsledkem 29,7%. Předseda ODS Václav Klaus se stal předsedou české vlády a na místo federálního ministerského předsedy nastoupil místopředseda ODS Jan Stránský. ODS vytvořila středo-pravicovou vládní koalici společně s KDS, KDU-ČSL a ODA, přičemž tato vládní koalice, ve které ODS razantně dominovala, neboť z celkového počtu 19 ministerských křesel jich 10 obsadila, disponovala 105 poslancekými mandáty.¹⁰³

Po parlamentních volbách v roce 1992 bylo nutné vyřešit otázku pravomocí a státoprávního uspořádání ČSFR. V tomto ohledu ODS prosazovala dvě možnosti, a to buď vytvoření federace s jasně danými pravomocemi centra, nebo absolutní rozdělení státu. Slovenská HZDS byla však pro vytvoření konfederace, na což nebyla ODS ochotna v žádném případě přistoupit a výsledkem tohoto jednání tedy bylo rozdělení federace na dvě samostatné republiky.¹⁰⁴

¹⁰¹ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 19 - 20.

¹⁰² ODS. *Historie občanské demokratické strany*. [online]. [cit. 13.11.2019]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas/historie>

¹⁰³ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 123 -124.

¹⁰⁴ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 44 - 45.

V roce 1994 měla před sebou ODS další metu – první komunální volby. Volební systém komunálních voleb byl nastaven tak, aby zvýhodňoval menší politické strany a nezávislé kandidáty, přesto ODS v těchto volbách zvítězila a ukázala, že je stranou s celostátní působností. Strana obdržela 29,56% hlasů, díky kterým získala 7289 mandátů a po volbách měla ODS starosty a primátory v naprosté většině tehdejších okresních měst a podařilo se jí také mimo jiné získat primátorské posty ve všech čtyřech největších městech České republiky - v Praze, Brně, Ostravě a Plzni. Volební výsledek v komunálních volbách tedy obkresloval volební výsledek voleb parlamentních a definitivně pasoval ODS do role momentálně nejsilnější politické strany.¹⁰⁵

V červnu roku 1995 uzavřela ODS smlouvu o integraci s KDS, se kterou již dlouhou dobu úzce spolupracovala, a tím započal proces sloučení těchto dvou politických stran, který byl dokončen v březnu roku 1996. Tehdejší předseda KDS Ivan Pilip získal post místopředsedy ODS. V souvislosti s touto situací se řešilo i sloučení ODS s KAN, které ovšem kongres neschválil.

V roce 1996 se opět konaly parlamentní volby, které opět vyhrála ODS. Sestavením vlády byl znovu pověřen předseda ODS, Václav Klaus a znovu tedy vznikla staronová, středo-pravicová, koalice ODS, ODA, KDU-ČSL. Oproti minulému vládnímu období však tato koalice nedisponovala většinou v Poslanecké sněmovně PČR a byla tedy odkázána na toleranci ČSSD, která byla v opozici.

Nestabilita vládní koalice se začala prohlubovat - začaly vznikat konflikty mezi koaličními partnery a k této situaci se poté ještě přidala aféra s netransparentním financováním ODS (dle některých členů ODS měla strana tajný účet v zahraničí, tato skutečnost ovšem nebyla nikdy prokázána). Souhrn těchto problémů nakonec vedl k pádu druhé vlády Václava Klause. Tento názorový nesoulad uvnitř ODS měl dále za důsledek odchod velké části členů ze strany, přičemž mezi ty významnější patřil například ministr zahraničí Josef Zieleniec, který dlouhodobě kritizoval politiku Václava Klause, nebo místopředsedové Ivan Pilip a Jan Ruml. Ivan Pilip společně

¹⁰⁵ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 54 - 55.

s Janem Rumlem poté založili novou politickou stranu s názvem Unie svobody, do které přešlo mnoho členů ODS.¹⁰⁶

5.2.1 Opoziční smlouva

ODS díky svým finančním skandálům ztratila část svých členů a předpokládalo se, že se to razantně odrazí i ve volebním výsledku. Opak byl pravdou a i přes to všechno se ODS v předčasných volbách, konaných v červnu roku 1998, umístila na druhém místě s 27,7% hlasů. Volby vyhrála ČSSD, která ovšem nedokázala v té době vytvořit funkční koalici, a proto východiskem z této patové situace byla dohoda s opoziční ODS a uzavření tzv. *opoziční smlouvy*, která představovala v podstatě tichou koalici ČSSD a ODS, čímž ODS získala možnost podílet se i z opozice na citlivých politických otázkách.¹⁰⁷

Dokument označovaný jako „opoziční smlouva“ byl oficiálně přijat pod názvem „Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice“. Tato smlouva byla rozdělena na deset bodů, kde bylo vymezeno, jakým způsobem bude probíhat jednání mezi vládou a opozicí v následujícím volebním období. Základem vzniku sociálně demokratické menšinové vlády byl závazek ODS, že při hlasování o důvěře vládě opustí sál, čímž umožní vznik této vlády. ČSSD byla naopak tímto dokumentem zavázána, že při hlasování o předsednických funkcích obou komor, podpoří kandidáty z řad ODS. Dalším zajímavým bodem této smlouvy byl ku příkladu bod č. 6, ve kterém byly obě smluvní strany zavázány, že nevyvolají hlasování o nedůvěře vládě a rozpuštění sněmovny, ani takové návrhy z řad ostatních politických subjektů nepodpoří.¹⁰⁸ Smlouva neobsahovala žádné konkrétní prvky, kterými se bude vzniklá tichá koalice zaobírat, pouze vymezovala pravidla, která měla docílit dlouhodobosti této spolupráce.

Kontroverze okolo opoziční smlouvy měla za důsledek i vznik nové koalice KDU-ČSL, ODA, US a DEU, která společně chtěla působit jako protipól ČSSD a ODS. 26. ledna roku 2000 byl podepsán nový dokument, který doplňoval opoziční

¹⁰⁶ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 186 - 187.

¹⁰⁷ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, str. 189.

¹⁰⁸ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 109.

smlouvu, tzv. *toleranční patent*. Tento dokument obsahoval konkrétní témata a body, ve kterých bude ČSSD a ODS spolupracovat, a byl složen z pěti dohod:

- Dohoda o státním rozpočtu na rok 2000 a rozpočtovém výhledu
- Dohoda o základních parametrech změny volebního systému
- Dohoda o přípravě České republiky na vstup do EU
- Dohoda o vzájemném vymezení věcných podmínek tolerance menšinové vlády
- Dohoda o komunikaci parlamentních klubů¹⁰⁹

Opoziční smlouva byla platná do roku 2002, téhož roku se stal předsedou ČSSD Vladimír Špidla a tuto smlouvu vypověděl.¹¹⁰

5.3 Vývoj ODS od roku 2002

Ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR, které se konaly v červnu roku 2002, získala ODS 24,5 % hlasů a skončila tak druhá za vítěznou ČSSD. Tento volební výsledek byl uvnitř ODS chápán jako neúspěch, a proto byl prosinci 2002 svolán mimořádný kongres ODS, na kterém tehdejší předseda strany Václav Klaus dal svoji funkci k dispozici a oznámil, že již nehodlá opětovně kandidovat. Novým předsedou ODS byl poté zvolen Mirek Topolánek, který byl v té době předsedou senátorského klubu ODS. Václav Klaus byl na kongresu nominován do pozice kandidáta ODS pro nadcházející prezidentské volby, ve kterých nakonec v roce 2003 uspěl a stal se tak prezidentem České republiky.¹¹¹

ODS pod vedením Mirka Topolánka zvítězila v roce 2004 v krajských a senátních volbách a zároveň zaznamenala vítězství i v historicky prvních volbách do Evropského parlamentu. Především díky těmto úspěchům byl Mirek Topolánek na nadcházejícím kongresu ODS v Praze opakovaně zvolen předsedou strany. Ovšem jako hlavní úspěch ODS pod vedením této výrazné postavy české politické scény je možné považovat vítězství ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR roku 2006,

¹⁰⁹ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 117 – 118.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 143.

¹¹¹ BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, str. 15 – 16.

kdy se straně podařilo porazit ČSSD a ODS tak po několika letech vystoupila z opozice a vrátila se zpět do vlády.

Vláda pod vedením Mirka Topolánka připravila velké množství zásadních dokumentů. Jedná se například o reformu živnostenského zákona, nový občanský zákoník či majetkové vyrovnání s církvemi. Tato vláda ovšem měla i své problémy, což vyústilo v její pád poté, co jí byla v březnu 2009 vyslovena nedůvěra a následně byla 8. května 2009 ustavena úřednická vláda pod vedením Jana Fischera, která vládla do května 2010, tedy do termínu řádných voleb.

Do voleb do Poslanecké sněmovny 2010 měl původně ODS znovu vést Mirek Topolánek, na kterého byl ovšem vyvíjen tlak ze strany veřejnosti kvůli jeho mediálním kauzám a z tohoto důvodu před volbami v březnu 2010 rezignoval na funkci předsedy strany. Mirek Topolánek byl následně nahrazen tehdejším místopředsedou ODS, Petrem Nečasem.¹¹² Pod jeho vedením pak ODS skončila ve volbách těsně druhá se ziskem 20,22 %.¹¹³

Úspěch ve volbách zaznamenaly i nově vzniklé politické subjekty, Věci veřejné a TOP09. Vítězná ČSSD, z důvodu vymezení se proti těmto stranám již v předvolební kampani, neměla příliš velký koaliční potenciál a poté, co se premiérem stal Petr Nečas, sestavil vládní koalici ve složení ODS, TOP09 a VV. Tuto vládu však od začátku provázely problémy a nestabilita, a to zejména v důsledku rostoucích vnitrostranických sporů uvnitř strany VV, které měly vliv i na dohodu uvnitř vládní koalice.

Kauza, která fakticky zapříčinila pád vlády Petra Nečase, a poškodila jak osobu Petra Nečase, tak celou ODS, byla až tzv. „kauza Nagyová“. Jana Nagyová, tehdejší ředitelka Sekce kabinetu na Úřadu vlády byla obviněna ze zneužití pravomoci úřední osoby a spolu s ní byli zadrženi také bývalí poslanci za ODS Petr Tluchoř, Ivan Fuks a Marek Šnajdr, a to z důvodu podezření z úplatkářství. Státní zastupitelství nikdy nepředložilo konkrétní důkazy, přesto však byla ODS touto kauzou poškozena, což se

¹¹² SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 155 - 156.

¹¹³ ODS. *Historie občanské demokratické strany*. [online]. [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas/historie>

poté promítlo i na volebním výsledku.¹¹⁴ Po pádu vlády Petra Nečase chtěla ODS pokračovat ve stejné koalici pod vedením poslankyně za ODS Miroslavy Němcové. Prezident Miloš Zeman tuto variantu nepodpořil a jmenoval „vládu odborníků“ pod vedením Jiřího Rusnoka, která i přesto, že nezískala důvěru, vládla až do předčasných voleb. Občanskou demokratickou stranu do těchto voleb vedla již výše zmíněná Miroslava Němcová a strana v těchto volbách získala pouhých 7,72% a stala se tak znovu opoziční stranou.

Na kongresu ODS, který se konal v lednu 2014, byl po odstoupení Petra Nečase zvolen nový předseda strany, kterým byl, téměř naprostou většinou zvolený, politolog Petr Fiala, který je mj. předsedou ODS až do současnosti.¹¹⁵ V květnu téhož roku následovaly volby do Evropského parlamentu, ve kterých ODS získala pouze 7,67% a pokračoval tak její propad.¹¹⁶ Situace se začala mírně zlepšovat po komunálních volbách, které se konaly na podzim roku 2014, ve kterých ODS získala 9,01% z celkových hlasů a zaznamenala tak menší zlepšení oproti volbám do EP.

Znatelné posílení a stabilizace přišli až s volbami do Poslanecké sněmovny PČR, které se konaly roku 2017. V těchto volbách ODS získala 11,32%¹¹⁷ hlasů a s 25 mandáty se tak stala druhou nejsilnější politickou stranou v Poslanecké sněmovně, ovšem na vítězné hnutí ANO2011 má stále deficit přibližně 18% hlasů. ODS jasně před volbami deklarovala, že kvůli programovému nesouladu je nemyslitelná jakákoliv vládní, či nevládní spolupráce s hnutím ANO2011 a tak víceméně dobrovolně odešla do opozice.

Poslední volební průzkumy předpovídají ODS téměř stejný procentuální výsledek, jako v posledních volbách, s tím rozdílem, že jej řadí až na třetí místo po hnutí ANO2011 a Pirátskou stranu.¹¹⁸ Příští volby do Poslanecké sněmovny PČR by se v řádném termínu měly konat na podzim roku 2021. Zde se ukáže, jestli ODS naváže

¹¹⁴ Česká televize. *Tisková konference ÚOOZ*. [zvukový záznam online]. [cit. 18. 11. 2019] Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10101491767-studio-ct24/213411058060614/>

¹¹⁵ ODS. *Historie občanské demokratické strany*. [on-line]. [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas/historie>

¹¹⁶ ČSÚ: *Volby.cz. Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014*. [online]. [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ep2014/ep11?xjazyk=CZ>

¹¹⁷ ČSÚ: *Volby.cz. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017*. [online]. [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ps2017nss/ps2?xjazyk=CZ>

¹¹⁸ České volby. *Volební preference a průzkumy 2019*. [on-line]. [18. 11. 2019] Dostupné z: <https://www.ceske-volby.cz/>

na trend z posledních voleb a bude posilovat, nebo již našla momentální hranici okruhu svých voličů.

5.4 Vývoj ODS v Plzni

Poté, co došlo k rozpadu Občanského fóra a následnému vzniku Občanské demokratické strany v celorepublikovém měřítku, začaly sdružení ODS vznikat i v jednotlivých městech, taktéž i v Plzni. V březnu roku 1991 byl v Komorním divadle v Plzni uspořádán městský sněm OF, na kterém bylo projednáno rozdělení majetku mezi dva nástupnické subjekty OF - ODS a Občanské hnutí. Jako vyjednávací můstek mezi těmito dvěma subjekty byl sněmem vytvořen tzv. dohodovací výbor, který koordinoval činnost obou skupin.

První ustavující kongres ODS v Plzni se konal 8. dubna roku 1991. Na pozici předsedy výkonné rady byl zvolen Antonín Pečenka a místopředsedou se stal Ludvík Rösch, přičemž výkonná rada měla v tomto složení svěřené pravomoci až do následujícího řádného kongresu.¹¹⁹

5.4.1 Komunální volby 1994

Komunální volby, které proběhly 18. - 19. listopadu roku 1994, byly historicky prvními volbami do zastupitelstev obcí, které se konaly po rozdělení ČSFR. ODS přistupovala k těmto volbám zodpovědně a nechtěla nechat nic náhodě. Připravila řadu informativních materiálů pro své kandidáty, které obsahovaly informace o fungování měst a obcí a také určitou metodickou pomoc s vytvářením jednotlivých volebních programů na komunální úrovni. Hlavním mottem a zároveň názvem centrálního volebního programu, s kterým ODS do těchto voleb vstupovala, bylo „Rozvážně a odpovědně“ a jeho hlavními dvěma tématy bylo sestavování vyrovnaných rozpočtů a privatizace bytového fondu.¹²⁰

V Plzni v roce 1994 bylo cca 137 tisíc občanů s volebním právem, z nichž se těchto voleb zúčastnilo 55,15%, což odpovídá cca 75 tisícům hlasů.

¹¹⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Plzeň: Lidové noviny, 2004, str. 537-538.

¹²⁰ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 53-54.

Do zastupitelstva města Plzně kandidovalo 14 politických subjektů a 47 míst v zastupitelstvu se poté dle volebního výsledku rozdělilo mezi 11 z nich. ODS, která volby se ziskem 33,68% hlasů v Plzni vyhrála, získala 16 mandátů.¹²¹ ODS taktéž zvítězila i ve volbách do zastupitelstev městských obvodů ve všech šesti městských obvodech (celkový počet obvodů byl tehdy osm), ve kterých sestavila kandidátní listinu.

Po volbách vytvořila v Plzni vítězná Občanská demokratická strana koalici s Občanskou demokratickou aliancí a Křesťanskou demokratickou koalicí. Na prvním ustavujícím zasedání plzeňského zastupitelstva byl zvolen primátorem města Plzně Zdeněk Prošek, kterého navrhla ODS a pro kterého hlasovalo 30 ze 47 zastupitelů. Pro navrhnutého kandidáta hlasovala koalice i společně s opoziční ČSSD, se kterou již tehdy ODS úzce spolupracovala.¹²²

Na jaře roku 1996 proběhly na území Plzně volby do Poslanecké sněmovny PČR, ve kterých ODS zvítězila, a poté se na podzim téhož roku konaly volby do Senátu PČR, které byly pro ODS taktéž úspěšné, jelikož se senátorem za obvod Plzeň-město stal Bohumil Kulhánek, kandidát ODS. Ve stejném volebním obvodu však kandidoval i František Pillman, rovněž člen ODS, který však v těchto volbách kandidoval jako nezávislý kandidát. František Pillman veřejně kritizoval vedení městské ODS za její údajný vliv okolo změny původně plánované trasy plzeňského dálničního obchvatu. Následně bylo výkonnou radou strany doporučeno všem místním sdružením, aby ukončila členství členům ODS, kteří kandidují samostatně v senátních volbách, což se v tomto případě týkalo právě i Františka Pillmana.

Dne 4. listopadu téhož roku se konal oblastní sněm plzeňské ODS, na kterém bylo zvoleno nové vedení strany a předsedou městské organizace byl zvolen Václav Brousek, starosta městského obvodu Plzeň 2. Funkce místopředsedů obsadili Jiří Šnebergr, Zdeněk Grundman a Zdeněk Koutecký, o funkci ve vedení se ucházel

¹²¹ ČSÚ: Volby.cz. *Volby do zastupitelstev obcí 18.11. - 19.11.1994*. [online]. [cit. 14.11.2019].
Dostupné z:

<https://volby.cz/pls/kv1994/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=3&xnumnuts=3405&xobec=554791>

¹²² MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Plzeň: Lidové noviny, 2004, str. 553.

i Zdeněk Prosek, který ovšem kvůli vnitrostranickým sporům zvolen nebyl. Nové vedení si jako hlavní cíl vytyčilo sjednocení plzeňské ODS.¹²³

5.4.2 Komunální volby 1998

V září roku 1998 se primátor Zdeněk Prosek (ODS) rozhodl již v následujících komunálních volbách nekandidovat a delegáti oblastního sněmu nadále nebyli ochotni nominovat tehdy ještě stávajícího primátora na místo v kandidátní listině, ze kterého by měl reálnou šanci stát se znovu alespoň členem zastupitelstva. Vedení ODS Zdeňku Proskovi vyčítalo především jeho údajně malou loajalitu k Václavu Klausovi, tehdejšímu lídrovi celé Občanské demokratické strany.¹²⁴

Ve dnech 13. - 14. listopadu 1998, tedy jen několik málo měsíců po předčasných volbách do Poslanecké sněmovny PČR, se konaly komunální volby, ve kterých zvítězila ČSSD (volební účast těchto voleb byla 46,74%, což znamenalo téměř desetiprocentní pokles oproti volbám v roce 1994). Pro tyto volby představila ODS manifest, založený na Poděbradských artikulích, který pojmenovala heslem „*S námi proti hazardu*“. Jako základní cíl si ODS kladla zabránění socialistům zvrácení dosavadního polistopadového vývoje a vymezila se proti ČSSD i čtyřkoalici.¹²⁵

Účast v komunálních volbách v Plzni v roce 1998 byla pouhých 35,71% a uspělo celkem deset ze třinácti kandidujících subjektů, přičemž volby opět vyhrála ODS s volebním výsledkem 31,91% hlasů, díky kterému obsadila patnáct míst v zastupitelstvu města Plzně.¹²⁶ Vyjednávání o novém složení vedení města představovalo celkem složitý a zdoluhavý proces. Na prvním zasedání zastupitelstva města Plzně byl zvolen primátorem Jiří Šneberger (ODS) a na pozici náměstků primátora byli zvoleni Eva Maříková (ODS) a Jiří Bis (ČSSD). Na druhém zasedání pak byli dodatečně zvoleni na pozice náměstků Miroslav Kalous (ODS) a Petr Otásek (ČSSD) a počet členů rady města Plzně byl snížen z jedenácti na devět.

¹²³ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Plzeň: Lidové noviny, 2004, str. 559-560.

¹²⁴ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Plzeň: Lidové noviny, 2004, str. 565.

¹²⁵ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 101-102.

¹²⁶ ČSÚ: Volby.cz. *Volby do zastupitelstev obcí*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/kv1998/kv1111?xjazyk=CZ&xid=0&xdz=3&xnumnuts=3203&xobec=554791>

Na začátku roku 1999 byl náměstek primátora Miroslav Kalous odvolán z funkce předsedy místní organizace ODS Plzeň - střed a současně s tím byl i vyloučen ze strany, přičemž za důvod jeho odvolání bylo uvedeno, že nedokáže správně plnit agendu, která přísluší jeho funkci. Na jeho místo dočasně nastoupil Petr Štrunc, ovšem jen do doby, než oblastní rada prohlásila toto Kalousovo vyloučení za neplatné. Na podzim roku 1999 byl na oblastním sjezdu strany zvolen nový předseda, kterým se stal dosavadní místopředseda, Miroslav Levora.¹²⁷

5.4.3 Komunální volby 2002

Ve dnech 1. - 2. listopadu roku 2002 se konaly již třetí komunální volby, kterých se ODS zúčastnila. Strana na centrální úrovni připravila manifest s názvem "*Nabízíme Vám pravici*", kterým chtěla těmto komunálním volbám dát podtext jakéhosi souboje pravice s levicí a zároveň také poukázat na sblížení ČSSD a KSČM.¹²⁸

Voleb do zastupitelstva města Plzně se zúčastnilo 33,68% oprávněných voličů, jejichž hlasy byly rozděleny mezi 9 kandidujících subjektů, z nichž se do zastupitelstva dostalo 6. ODS v Plzni opět zaznamenala vítězství a obsadila dvacet míst v zastupitelstvu, což byla téměř polovina všech členů.¹²⁹ Na místo primátora města Plzně znovu usedl Jiří Šneberger a vytvořenou koalici představovalo složení stran ODS, KDU - ČSL, US-DEU a Nezávislí.

Zajímavostí těchto voleb je fakt, že se jako první řídily novou právní úpravou, a to konkrétně zákonem č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, který přinesl určité změny. Tento zákon zavedl pětiprocentní klauzuli, což zásadně snížilo počet subjektů, které se na základě voleb dostaly do zastupitelstev.

Ačkoliv ODS přesvědčivě komunální volby v Plzni vyhrála, snesla se na ni v tomto období i vlna kritiky. Místostarosta městského obvodu Plzeň 3, Radim Kopáček, byl přistižen při přijímání úplatku ve výši 50-ti tisíc korun, a to za přednostní přidělení městského bytu mimo pořadník. Celá tato situace byla zaznamenána na

¹²⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Plzeň: Lidové noviny, 2004, str. 567-569.

¹²⁸ SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011, str. 142.

¹²⁹ ČSÚ: *Volby.cz. Volby do zastupitelstev obcí 01.11. - 02.11.2002*. [online]. [cit. 16.11.2019].

Dostupné z:

<https://volby.cz/pls/kv2002/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=3&xnumnuts=3203&xobec=554791>

kamerový záznam a následně odvysílána v pořadu *Na vlastní oči* na televizi Nova. Radim Kopáček byl ihned veřejností donucen podat rezignaci na svůj post a v návaznosti na tuto kauzu poté započaly rozsáhlé kontroly agendy přidělování městských bytů, a to ve všech městských obvodech.¹³⁰

5.4.4 Komunální volby 2006

Komunální volby, které se konaly 20. - 21. října 2006, byly specifické především tím, že v tomto období byla vláda ODS pod vedením Mirka Topolánka v demisi a veřejnost tedy mohla pomocí volebního výsledku vyjádřit svůj názor na tuto situaci.

V Plzni v těchto volbách kandidovalo celkem 7 politických subjektů, z nichž až na Korunu českou (ta získala pouhých 0,68% hlasů) všechny uspěly a získaly tak zastoupení v zastupitelstvu. ODS i přes výše zmíněnou situaci potvrdila její silné postavení v Plzni a s volebním výsledkem 45,23% hlasů, který ji zajistil 22 míst v zastupitelstvu, suverénně zvítězila.¹³¹ I přesto však strana nezískala nadpoloviční většinu, a proto utvořila koalici ODS, KDU-ČSL a Prává volba pro Plzeň. Primátorem města Plzně se stal Pavel Rödler z ODS, který dlouhodobě zastával funkci starosty městského obvodu Plzeň 4, a následně ODS obsadila v devítičlenné radě města 7 míst a ostatní členové koalice získali každý po jednom místě.¹³² ODS také poprvé sestavila kandidátní listinu ve všech městských obvodech Plzně, a ačkoliv ve všech nevyhrála, lze označit i volby do zastupitelstev městských obvodů pro ODS jako relativně úspěšné.

V roce 2008 dlouholetý předseda a zakládající člen oblastního sdružení ODS Plzeň-město, Miroslav Levora, rezignoval na svou funkci a na jeho místo byl zvolen

¹³⁰ Portál regionplzen.cz. *Kopáček popírá, že by převzal úplatek*. [on-line]. [16.11. 2019]. Dostupné z: <http://www.regionplzen.cz/zpravodajstvi/kopacek-popira-ze-by-prevzal-uplatek/>

¹³¹ ČSÚ: Volby.cz. *Volby do zastupitelstev obcí 20.10. - 21.10.2006*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/kv2006/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=3&xnumnuts=3203&xobec=554791&xstat=0&xvyber=0>

¹³² Město Plzeň. *Usnesení orgánů města Plzně* [online]. [cit. 16. 11.2019]. Dostupné z: https://usneseni.plzen.eu/index.php?organ_usneseni=0&rok_zacatek=2006&rok_konec=2006&ob_sahuje_text=&cislo_od=630&cislo_do=630&datumod=&datumdo=&send=Vyhledat&strana=1&radku=20&order=Rok%2CU.projednani%2CU.cislo&smer=&str_rucne=&katastr=&parcela

Jiří Šneberger. Podnětem k rezignaci měl být pro Miroslava Levoru neúspěch v krajských a senátních volbách.¹³³

5.4.5 Komunální volby 2010

Volby do Parlamentu PČR, které se konaly téhož roku, ODS v čele s Petrem Nečasem zvládla vítězně, ovšem nebylo jisté, zda se tento úspěch bude opakovat i ve volbách komunálních. Nově vzniklá politická uskupení, kterými byla TOP 09 a Věci veřejné, měla snahu podílet se na utváření politického prostoru i na lokální úrovni.

Ačkoliv v Plzni ODS zvítězila, nebylo možné považovat její volební výsledek za úspěšný v komparaci s výsledky předchozích voleb. S volebním výsledkem 24,78% porazila druhou ČSSD pouze o přibližně 1% a v konečném přepočítání obě tyto strany získaly 14 mandátů. Celkově se do zastupitelstva města Plzně dostalo 6 politických uskupení, mezi kterými byla i nově vzniklá pravicová strana TOP 09, která již byla zmíněna výše.¹³⁴

ODS a ČSSD měly dohromady nadpoloviční většinu v zastupitelstvu, a proto téměř ihned po volbách podepsaly koaliční smlouvu. Primátorem města Plzně se stal Martin Baxa za ODS a celkově obsadila Občanská demokratická strana 5 míst v radě města a ČSSD 4. Plzeň byla jediným krajským městem v České republice, ve kterém ODS v těchto komunálních volbách zvítězila.¹³⁵

Během tohoto období ODS na centrální i komunální úrovni v očích veřejnosti oslabily některé negativní kauzy (např. kauza Nagyová), či odchody některých místních politiků, z nichž nejvýznamnější a médií nejvíce řešený byl odchod Jiřího Pospíšila, který v té době byl jeden z nejoblíbenějších politiků v Plzni i v celé České republice.

¹³³ Plzeňský deník. *ODS Už v Plzni nevede Levora*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: https://plzensky.denik.cz/zpravy_region/ods-uz-v-plzni-nevede-levora20081110.html

¹³⁴ ČSÚ: *Volby.cz. Volby do zastupitelstev obcí 15.10. - 16.10.2010*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z:

<https://volby.cz/pls/kv2010/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=3&xnumnuts=3203&xobec=554791&xstat=0&xvyber=0>

¹³⁵ Město Plzeň. *Usnesení orgánů města Plzně*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: https://usneseni.plzen.eu/index.php?organ_usneseni=0&rok_zacatek=2010&rok_konec=2010&obsahuje_text=&cislo_od=567&cislo_do=567&datumod=&datumdo=&send=Vyhledat&strana=29&radku=20&order=Rok%20CU.projednani%20CU.cislo&smer=&str_rucne=&katastr=&parcela

Odchod Jiřího Pospíšila z ODS

Jiří Pospíšil býval jednou z nejvýznamnějších politických osobností ODS, a to jak na plzeňské politické scéně, tak i na té celorepublikové. V roce 2002 Jiří Pospíšil poprvé získal mandát ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, který v následujících dvou volbách obhájil. V první i druhé vládě Mirka Topolánka zastával post ministra spravedlnosti.¹³⁶

Od roku 2010 zastával funkci ministra spravedlnosti i ve vládě Petra Nečase a zároveň byl téhož roku zvolen místopředsedou ODS. Dne 27. června 2012 však prezident Václav Klaus Jiřího Pospíšila odvolal z funkce a jako důvod tohoto odvolání bylo uvedeno manažerské selhání Jiřího Pospíšila při řízení resortu spravedlnosti. Důvody, které byly předloženy veřejnosti, se však nejevily jako dostačující, což vytvořilo ideální podhoubí pro úvahy o skutečném důvodu odvolání Jiřího Pospíšila z funkce.¹³⁷

Velká část politické reprezentace uváděla jako hlavní důvod jeho odvolání spory ohledně jmenování Lenky Bradáčové do funkce vrchního státního zástupce, s čímž, jak bylo zjevné, velká část ODS nesouhlasila. Někteří politici se domnívali, že to byl jakýsi výměnný obchod mezi tehdejším premiérem a prezidentem, kdy měl premiér vyměnit kontrasignaci prezidentovy amnestie za odvolání Jiřího Pospíšila z funkce. Nicméně žádná z těchto domněnek nebyla nikdy prokázána.¹³⁸

V roce 2012 se Jiří Pospíšil účastnil voleb do zastupitelstva Plzeňského kraje za ODS jako lídr kandidátní listiny a ve volbách, které se konaly 12. a 13. října, ODS dosáhla vítězného výsledku, přičemž Jiří Pospíšil získal suverénně nejvyšší počet preferenčních hlasů, celkových 18 501. I přesto tehdy ČSSD utvořila koalici s KSČM a tím vítěze voleb odsunula do opozice. V roce 2014 se konal kongres ODS, na kterém Jiří Pospíšil již místopředsedou zvolen nebyl, a tak následoval jeho odchod z ODS,

¹³⁶ Portál My.TOP09. *Osobnosti: JUDr. Jiří Pospíšil*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/osobnosti/judr-jiri-pospasil-15862.html>

¹³⁷ Portál EuroZpravy.cz. *Ministr Pospíšil skončil. Klaus ho odvolal z funkce*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/52226-ministr-pospasil-skoncil-klaus-ho-odvolal-z-funkce/>

¹³⁸ iDNES.cz. *Proti jmenování Bradáčové byla část ODS. Zřejmě proto Pospíšil skončil*. [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sefkou-prazskeho-statniho-se-mela-stat-lenka-bradacova.A120627_114843_domaci_jav

který odůvodnil ztrátou důvěry mezi ním a ostatními členy.¹³⁹ V květnu téhož roku se Jiří Pospíšil objevil na kandidátní listině TOP 09 a STAN do Evropského parlamentu jako nestraní a v těchto volbách získal nejvyšší počet preferenčních hlasů a stal se tak poslancem Evropského parlamentu.¹⁴⁰

Ve volbách do zastupitelstva Plzeňského kraje konaných v roce 2016 Jiří Pospíšil obhájil svůj mandát, znovu jako nestraní na kandidátní listině TOP 09.¹⁴¹ V roce 2017 podal Pospíšil přihlášku do TOP 09 a ještě téhož roku se stal předsedou této politické strany. Na mandát zastupitele Plzeňského kraje v roce 2018 však rezignoval a v rámci komunální úrovně přestoupil do Prahy.

5.4.6 Komunální volby 2014

Volby do Poslanecké sněmovny PČR konané v roce 2013 byly pro ODS, která s volebním výsledkem 7,72% získala pouhých 16 mandátů, katastrofální. Vše nasvědčovalo tomu, že tento propad bude následovat i ve volbách komunálních, které se konaly 10. - 11. října roku 2014. Na politické scéně se objevil nový subjekt, hnutí ANO 2011, které uspělo v roce 2013 ve volbách do Poslanecké sněmovny a mělo ambice tento úspěch opakovat i v komunálních volbách.

V Plzni má ODS dlouhodobě velice silnou voličskou základnu a i přesto zde v těchto volbách skončila s volebním výsledkem 17,55% těsně druhá, právě za vítězným hnutím ANO 2011.¹⁴² Nehledě na pořadí, první tři politické subjekty (ANO2011, ODS, ČSSD) však po konečném přepočtu získaly shodně deset mandátů a ODS s ČSSD obnovily jejich tradiční koalici a společně s politickými stranami KDU-ČSL a Občané patrioti odsunuly hnutí ANO2011 do opozice.

¹³⁹ iDNES.cz. *Exministr Jiří Pospíšil opustil ODS, poslancem zůstává*. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jiri-pospisi-odesel-z-ods.A140130_153051_domaci_jw/tisk

¹⁴⁰ ČSÚ: *Volby.cz. Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014*. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ep2014/ep2111?xjazyk=CZ&xv=2&xt=1&xstrana=7>

¹⁴¹ ČSÚ: *Volby.cz. Volby do zastupitelstev krajů konané dne 7.10. – 8.10.2016*. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kz2016/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20161007&xkraj=3&xstrana=32&xv=2&xt=1>

¹⁴² ČSÚ: *Volby.cz. Volby do zastupitelstev obcí*. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kv2014/kv1111?xjazyk=CZ&xid=0&xdz=3&xnumnuts=3203&xobec=554791&xstat=0&xvyber=0>

Primátorem města Plzně byl zvolen Martin Zrzavecký (ČSSD) a prvním náměstkem primátora a zároveň jeho zástupcem se stal bývalý primátor města Plzně, Martin Baxa (ODS). ODS měla v devítičlenné Radě města Plzně 4 zástupce, ČSSD 3 a zbylí koaliční partneři, KDU-ČSL a Občané patrioti měli každý zástupce jednoho.

5.4.7 Komunální volby 2018

Volební výsledek v komunálních volbách v Plzni, z hlediska pořadí, téměř opisoval výsledek voleb do Poslanecké sněmovny PČR, které se konaly o rok dříve. ODS v Plzni, stejně jako minulé komunální volby, s volebním výsledkem 22,11% hlasů skončila těsně druhá za vítězným hnutím ANO 2011, které získalo 22,2% hlasů. V konečném přepočtu ovšem obě tyto politická uskupení získala 13 mandátů a z této skutečnosti vyplývalo, že boj o post primátora města Plzně, při jednání o složení rady, svedou právě tyto dva subjekty.¹⁴³

Vítězství v komunálních volbách ovšem ještě neznačí vítězství při skládání rady, kde se projeví koaliční potenciál. Jak již bylo v předchozích kapitolách zmíněno, v Plzni od 90. let funguje koaliční spolupráce ODS a ČSSD, která byla vždy doplněna ještě jedním nebo dvěma politickými subjekty. I přes nepříznivý výsledek ČSSD tato osvědčená forma spolupráce zafungovala a na ustavujícím zasedání zastupitelstva dne 15. listopadu bylo konečné složení Rady města Plzně zvoleno takové:

Mgr. Martin Baxa (ODS) - primátor města Plzně

***Mgr. Roman Zarzycký (ANO 2011) - první náměstek primátora města Plzně
(statutární zástupce primátora)***

Mgr. Pavel Šindelář (ODS) - náměstek primátora města Plzně

Mgr. Eliška Bartáková (ANO 2011) - náměstkyně primátora města Plzně

Mgr. Michal Vozobule (TOP 09) - náměstek primátora města Plzně

Ing. Vlastimil Gola (ANO 2011) - člen Rady města Plzně

Mgr. et Mgr. Lucie Kantorová (ANO 2011) - členka Rady města Plzně

Bc. David Šlouf, MBA (ODS) - člen Rady města Plzně

Martin Zrzavecký (ČSSD) - člen Rady města Plzně.¹⁴⁴

¹⁴³ iDNES.cz. Primátorem Plzně bude Baxa z ODS, koalici vytvořil s ANO, TOP 09 a ČSSD. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/plzen-volby-baxa-ods-primator.A181015_223101_plzen-zpravy_zaz

¹⁴⁴ Město Plzeň. Rada města Plzně. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://www.plzen.eu/urad/organy-mesta/rada-mesta-plzne/rada-mesta-plzne.aspx>

Jak je tedy vidno ze složení Rady města Plzně, vznikla zde koalice ANO 2011, ODS, TOP 09 a ČSSD. Post primátora připadl Martinu Baxovi z ODS, přičemž tato strana poté získala ještě další 2 místa v radě. Lídr vítězného hnutí ANO 2011, Roman Zazrycký, získal místo prvního náměstka primátora, k čemuž hnutí ANO 2011 získalo ještě další 3 místa v radě. Zbývající dvě koaliční strany, ČSSD a TOP 09, získaly každá po jednom místě.

Co se prosazení programu týče, tato koalice se jeví jako poměrně silná, jelikož dohromady tyto strany a hnutí tvoří 33 z celkových 47 hlasů v Zastupitelstvu města Plzně, což je mnohem více než nadpoloviční většina. ODS má z dlouhodobého hlediska postavení nejsilnější politické strany v Plzni a i přes určité volební výkyvy na centrální úrovni lze předpokládat, že v Plzni v příštích komunálních volbách, které by se v řádném termínu měly konat na podzim roku 2022, znovu svede boj o první místo.

Závěr

Politickou stranu jako pojem lze charakterizovat jako organizaci, která pod svým jménem nominuje své členy do veřejných funkcí. Ačkoliv lze tato politická uskupení rozsáhle členit dle jejich cílů a vzájemných odlišností, všechny tyto celky mají některé cíle společné. Tím hlavním, o který všechny politické strany usilují, je především dosažení co nejlepšího volebního výsledku, potažmo zisk podílu na politické moci.

V České republice působí politické strany na několika úrovních, z nichž nejvíce sledovaná je úroveň celostátní politiky, přesto je nutné poznamenat, že lokální úroveň, ač není příliš mediálně diskutovaná, představuje politiku, která je mnohem více orientovaná a spjatá s občany dané municipality.

Tuto diplomovou práci je možné relevantně rozdělit na dvě části, a to část teoretickou, která se zaměřuje na podstatu existence politických stran a jejich činnosti s přihlédnutím k několika teoriím významných politologů. Mimo jiné se teoretická část věnuje právě činnostem politických stran na lokální úrovni, které se na první pohled od činností politických stran na centrální úrovni neliší, přičemž právě diplomová práce objasňuje některé základní rozdíly mezi nimi.

Praktická část práce se věnuje činnosti konkrétní politické strany, a to Občanské demokratické strany, v politickém prostoru statutárního města Plzně, přičemž ve svém úvodu uvádí souvislosti samotného vzniku a počáteční činnosti ODS v celostátním měřítku. V rámci plzeňského působení ODS je práce zaměřena především na volební výsledky strany v komunálních volbách napříč lety 1994 – 2018 a její vývoj v Plzni. Celý výklad je navíc doplněn stručným přehledem vnitrostranického dění plzeňské ODS během uvedených roků.

Zkoumáním Občanské demokratické strany na centrální i lokální úrovni autor dochází k závěru, že přestože se strana nevyznačuje delší historickou kontinuitou jako KSČ (nyní KSČM) či KDU-ČSL, lze ji z dlouhodobého hlediska označit jako nejsilnější pravicovou stranu v České republice, a i přes určité výkyvy ve volebních výsledcích současně jako stranu, která se velkou měrou podílela na utváření politického prostoru již od jejího vzniku.

Resumé

As entering of my diploma thesis I chose the topic of a „*Political parties and their activities at local and regional level*“. Political parties are entities through which citizens of democratic states participate in government. This diploma thesis deals with political parties operating at local and regional level.

The thesis is divided into a theoretical part and a practical part. The theoretical part is devoted to the interpretation of political systems and political regimes in which the formation and activities of political parties occur. Furthermore, the theoretical part includes an explanation of the activities of political parties at the national and local level. The main activities of political parties are political marketing, election campaigning and coalition formation after the elections.

The practical part is devoted to the specific political party - ODS, its establishment and activities on a national level and subsequently also at the local level - in the city of Pilsen.

Příloha č. 1

Typologie politických stran podle Klause von Beymeho s přehledem ideově-programové orientace

Místo v politickém spektru	Ideologická rodina	Zaměření strany (ideově-programová orientace)
Levice	Socialistické a sociálně demokratické strany	Sektorová ekonomika, budování sociálního státu, solidarita, sociální spravedlnost, demokratický socialismus
	Komunistické strany	Tradiční komunistická ideologie
	Ekologické strany	Otázky životního prostředí, lidských práv, míru, sociální spravedlnosti
Pravice	Liberální a radikální strany	Individuální práva a svobody, minimální role státu, tržní ekonomika
	Konzervativní strany	Tržní ekonomika, podpora podnikání, význam národa a silného státu
	Křesťanskodemokratické strany	Sociálnětržní ekonomika, důraz na rodinu, nadkonfesní zaměření
	Krajně pravicové strany	Nacionalismus, euroskepse, xenofobie
	Regionální a etnické strany	Prosazování zájmů regionu či etnické skupiny
Středové ideologie	Rolnické strany (historické strany)	Orientace na zemědělství, soběstačnost a nezávislost, odmítání kapitalismu a technologií

Zdroje: FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. Vědecké studie (Barrister & Principal), str. 89; KROUPA, Jíří. *Srovnávací politologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, str. 15-17. Vlastní zpracování.

Příloha č. 2

Negativní kampaň ČSSD ve volbách do Poslanecké sněmovny 2008 vůči ODS

ODS Mínus

- SNÍŽÍME DANĚ NEJBOHATŠÍM
- ZDRAŽÍME POTRAVINY, LÉKY, VODU, TEPLA A VEŘEJNOU DOPRAVU
- ZRUŠÍME BEZPLATNÉ ZDRAVOTNICTVÍ
- ZAVEDEME ŠKOLNÉ
- ZRUŠÍME MINIMÁLNÍ MZDU
- ZAVEDEME VÝPOVĚD BEZ UDÁNÍ DŮVODU
- OKAMŽITĚ ZVÝŠÍME NÁJEMNÉ

Odsud'te ODS

HLASUJTE PROTI
krutým a nespravedlivým experimentům ODS

Volby 17. – 18. října 2008

Zdroj: Institut politického marketingu. Negativní kampaň v ČR: divoký západ reklamy. [online].
Dostupné z: <http://politickymarketing.com/negativni-kampane-v-cr>

Seznam pramenů a použité literatury

Literatura

BALÍK, Stanislav. *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-144-4.

BALÍK, Stanislav. *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. ISBN 80-7325-079-9.

BENEŠ, Edvard, OLIVOVÁ, Věra, ed. *Funkce politických stran*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2013. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 978-80-86107-48-6.

CABADA, Ladislav, Jakub CHARVÁT a Ondřej STULÍK. *Současná komparativní politologie: klíčové koncepty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-577-7.

CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076-5.

ČMEJREK, Jaroslav. *Obce a regiony*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Politologie (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-00-4.

ČMEJREK, Jaroslav, Václav BUBENÍČEK a Jan ČOPÍK. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-3061-5.

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. Vědecké studie (Barrister & Principal). ISBN 978-80-87029-71-8.

HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-23-5.

KROUPA, Jiří. *Srovnávací politologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978-80-210-8365-3.

KUBÁČEK, Jan. *Slovník politického managementu a volebního marketingu*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4013-3.

- LEBEDOVÁ, Eva. *Negativní kampaně a politická reklama ve volbách*. V Olomouci: Periplum, 2008. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 80-86624-44-0.
- MARTINOVSKÝ, Ivan a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7.
- NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-22-2.
- NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-263-0.
- PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-084-0.
- ROŽŇÁK, Petr. *Politologie pro všechny*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-214-3.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0218-9.
- SOKOL, Petr a Zbyněk KLÍČ. *20 let Občanské demokratické strany: 1991-2011*. Praha: ODS Publishing, 2011. ISBN 978-80-254-9937-5.
- ŠARADÍN, Pavel. *Politické kampaně, volby a politický marketing*. V Olomouci: Periplum, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-36-5.
- VODIČKA, Karel a Ladislav Cabada. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-893-7.
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-730-6.

Internetové zdroje:

České volby. *Volební preference a průzkumy 2019*. [on-line]. Dostupné z: <https://www.ceske-volby.cz/>

Český statistický úřad. [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

ČSÚ: Portál *VOLBY.CZ*. [online]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/>

Institut politického marketingu. [online]. Dostupné z: <http://politickymarketing.com/>

iROZHLAS. [online]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/>

Občanská demokratická strana. [online]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/>

Plzeňský deník. [online]. Dostupné z: <https://plzensky.denik.cz/>

Portál EUROZPRÁVY.CZ. [online]. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/>

Portál města Plzně. [on-line]. Dostupné z: <https://www.plzen.eu/>

Portál MY.TOP.09. [on-line]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/>

Portál REGIONPLZEN.CZ. [on-line]. Dostupné z: <http://www.regionplzen.cz/>

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení č. 2/1993 Sb. předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů